Søndmørsk Grammatik

av Ivar Aasen

Innhald

Under et midlertidigt Ophold i denne Egn, har jeg hørt mange yttre stor Lyst til at blive bekjendte med de Bøger, som ere skrevne om det norske Folkesprog, idet de tillige have beklaget at denne Nysgjerrighed ikke kunde tilfredsstilles anderledes end ved et flygtigt Gjennemsyn, da nemlig disse Bøger baade ere for kostbare til at blive udbredte i et fattigt Landdistrikt, og tillige indeholde for meget for dem, som have liden Tid og Leilighed til at sysle med saadanne Ting. Jeg har derfor fattet den Tanke at skrive en ganske liden Bog om Sproget i denne Egn, hvilket naturligviis nu maatte falde mig let, da nemlig det Stof, som hertil behøvedes, allerede var samlet og ordnet ved Forberedelsen til et foregaaende større Skrift. Bogen skulde saaledes indeholde en kort Oversigt ag Dialektens Regler med nogle korte Forklarienger over de almindelige Begreper i Grammatikken; og imidlertid skulde denne Oversigt være saavidt fuldstændig, at den ogsaa kunde være til nogen hjælp for Fremmede, som kunde ønske at benytte den i videnskabligt Øiemed. Begge disse hensyn ere vistnok vanskelige at forene, og det vilde være bedre at skrive enten blot for Kyndige eller blot for Ukyndige; i første Tilfælde skulde de almindelige Forklaringer udelades, og Dialektens Egenheder behandles i Korthed og det Almindelige med Udførligehed. Imidlertid syntes det dog raadeligst at tage Hensyn til begge Parter, saavidt det i en saa liden Bog lod sig gjøre. Jeg troer ogsaa, at der i Beskrivelsen af en Dialekt bør tages fortrinligt Hensyn til dem, som selv bruge Dialekten, da maaskee mangen en videlysten Yngling derved kan faae Lyst til at lære Grammatik, idet han tillige faaer er Begreb om Grammatikkens almindelige Indretning, hvilket siden vil være ham til Hjælp ved Brugen af Skriftsproget og bidrage til en klarere Opfatning af Sprogforholdene. - Med Hensyn til de grammatikalske Benævnelser har jeg tilladt mig at bruge nogle nye Ord, (saasom Overled, Overform, Sideform o.fl.), hvor nemlig de forhen forsøgte Navne forekom mig at være enten for dunkle eller for haarde og ildeklingende, hvilket sidste især burde undgaaes ved de Navne, som saa idelig skulle gjentages. Med Hensyn til Eremplerne maa jeg bede Læreren, at han ikke støder sig over, at jeg her er anført meget, som kunde synes at være altfor ubetydeligt og ikke værdt at skrive. Dette er nu engang en Nødvendighed i saadanne Bøger, især i de Tilfælde, hvor man kun har et eller nogle faa Ord at nævne; thi da maa disse Ord anføres, om endog den Ting, som de betregne, er nok saa ubetydelig. Det kommer her ikke an paa Ordets Betydning, men kun paa dets Form og Bøining. Dette maa da være nok sagt om et Skrift, som Forfatteren hverken har havt nogen Umage for, eller sætter nogen synderlig Priis paa. Kunde en og andren videlysten Mand finde nogen fornøielse deri eller lære noged deraf, da er Hensigten med dets Udgivelse opnaaet.

Indledning.

1. Saavel i Talen som i Skriften gives der adskillelige Skikke eller Regler, som ere bestemte ved gammel Brug og Vedtægt, idet de ligesom er Avegodt gaae fra det ene Led i Slægten til det andet. I Skriftsproget ere disse Regler almindelige og fælles for Indebyggerne i et heelt Land; i Talesproget ere de derimod mere forskjellige; da man i den ene Deel af Landet kan have mange former og Vendinger, som ikke bruges i en anden Egn. En saadan Sprogform, som kun bruges i Dagligtalen i et vist Landskab, kaldes med et almindeligt Navn en **Dialekt,** der altsaa betyder det samme som Maalgreen eller Bygdemaal. I de Lande, hvor Folkets eget Sprog er hævet ved Skrifter, ere Bygdemaalene sædvanlig kun et Slags Afarter av Skriftsproget, saaledes at dette selv er Landets rigtige og fuldkomneste Sprogform. Her hos os er imidlertid Forholdet anderledes, da vort eget gamle Skriftsprog gik ganske af Brug i den Tid, da vort Land var forenet med Danmark, og vi siden den Tid kun have skrevet paa dansk. Vore Bygdemaal ere saaledes at snsee som Forgreninger af det gamle Norske og ikke vort nyværende Skriftsprog.

2. De Regler, hvorefter et Sprog retter sig med Hensyn til Ordenes Former, kaldes med et almundeligt Navn **Grammatik,** som i vort Sprog kunde hedde Ordlære eller Maallære. Ved dette som ved flere lignende Navne betegnes der imidlertid to Ting, eller rettere sagt, een Ting i to forskjellige Skikkelser. Det første er en naturlig Kunst, som man lærer ved Efterligning usen at gjøre sig syndelig Tanke derom; det andet er en Lærdom eller Videnskab, hvorved den naurlige Kunst beskrives eller forklares. I den ene Henseende kunne vi alle Grammatik, da nemlig de eenfoldigste saavelsom de klogeste vel vide at følge de vedtagne Regler for Sproget i deres Fødeegn; ja det er endog Tilfældet at de eenfoldigste Folk tale sit Landsmaal rettest og renest for fremmede Former. I den anden Henseende er det derimod kun de mere oplyste Folk, som lære Grammatik, da der nemlig udkræves nogen Underviisning og Øvelse til at kjende Sprgets Regler i en vis sammenhængende Orden. For dem, som have Tid og Lyst dertiø, er denne Øvelse aldeles ikke unyttig; thi Sproget er i sig selv en saa mærkelig Ting, at det vel fortjener en nærmere Betragtning, saa meget mere som dette ikke er en særegen Gave for nogle Mennesker alene, men derimot en almindelig og fælles Skat saavel for de ringeste som for de anseeligste Folk. Jo flere og vanskeligere Sprogets Regler ere, desmere mærkværdigt er det, at alle, endog i Barndommen, kunne lære saa stor en Kunst, hvilket da ogsaa er er herligt Vidnesbyrd om, hvor store de Evner ere, som ere fælles for Menneskene i alle Stænder og i alle Slægter.

3. Alligevel falder det mange vanskeligt at lære Grammatik, og dette grunder sig da deels paa Reglernes Mængde og deels paa den Anstrængelse for Tankerne, som denne Sag medfører, idet man maa see bort fra de enkelte Ord og kun tænke paa de samlede Rækker elle Klasser som paa en enkelt Ting. Hertil kommer, at man nøie maa forstaae og erindre de særegne Navne, som enhver Klasse og enhver Form nødvendigviis maa have. Disse Navne ere ofte til Besvær, da de tildeels ere langt anderledes i den ene Grammatik end i den anden, fordi det nemlig er høist vanskeligt at finde Navne, som ere saa bekvemme, at Forfatterne kunne blive enige om at bruge dem. For at have noget bestemt og almindeligt gjældende at holde sig til, pleier man at angære de Benævnelser, som bruges i det latinske Grammatik, saasom Verbum, Substantiv o.s.v. Herved er vistnok den Uleilighed, at disse Navne altid behøve en nærmere Forklarting, men denne Uleilighed findes ogsaa ved mange af de Ord, som i vore Lærebøger ere satte i Stedet for samme; saasom naar det Ord „Adjektiv“ oversættes ligefrem ved „Tillægsord“, da der er meget, som kunde kaldes Tillægsord, og som dog ikke er Adjektiv. Især er man ilde faren med de halv-tydske Navne, som saa ofte bruges, f. Ex. Biord, Beskaffenhedsord, Gjenstandsform og flere, som for Begynderen ikke ere stort bedre end de latinske Ord. I en Bog som denne var det vistnok det ønskeligste at have bekvemme **norske** Ord til de grammatikalske Benævnelser; men deels ere saadanne Ord vanskelige at danne, og deels er det ogsaa vanskeligt at faae dem til at passe til den Sprogform, hvori vi ellers skrive. Dette maa saaledes tjene til en Undskyldning for de fremmede Ord, som ville forekomme paa enkelte Steder i den følgende Fremstilling.

4. Af Grammatikens Navnelære eller Terminologie anføres her kun det nødvendigste, og hertil hører da først Navnene paa Ordenes Hovedklasser eller de saakaldte Taledele. Disse Hovedklasser ere følgende.

1) **Navneord** eller Substantiver, det er saadanne Ord, som betegne en vis Ting eller Person, f. Ex. Mand, Barn, Huus, Jord, Stjerne. Nogne betegne ogsaa Gjerninger og Tilstande, f. Ex Arbeide, Gang, Hvile, Frihed. — De kunne deles i forskellige Klasser, hvoraf vi her kun ville nævne de tre Kjøn. Nogne Navneord ere nemlig *Hankjønsord* (Maskuliner), som kunne ombyttes med det Ord „han“; andre ere *Hunkjønsord* (Femininer), som kunne ombyttes med

„hun“, og de øvrige ere *Intetkjønsord* (Neuter), som kunne ombyttes med Ordet „det“. Denne Forskjel er tydligst i Folkesproget, hvorpaa der i det Følgende vil gives mange Exempler.

2) **Egenskabsord** eller Adjektiver, som betegne hvordan Tingen er, især hvorledes den er skikket, seer ud eller befinder sig; f. Ex stor, bred, hvid, blaa, ny, reen, frisk, o. s. v.

3) **Gjerningsord** eller Verber, som betegne hvat Tingen gjør, eller hvad der skeer; f. Ex. føre, bære, give, have, fare, gaae, staae o. s. v. De kaldes ogsaa Tidsord, fordi de ved en Forandring i Formen betegne, om noget skeer nu eller er skeet før; f. Ex. jeg giver, jeg gav.

4) **Fællesord** eller Pronomener, som henvise til en Ting eller Person, uden at nævne samme med et eget Navn; f. Ex. han, det, hvem, hvad. De adskille sig fra Navneordene derved, at de ere fælles for alle de Ting, som staae i et vist Forhold i Talen. De kaldes ogsaa Stedord, fordi de ligesom staae i et Stedet for Tingens Navn. Et forstaaeligt Navn paa disse Ord er ellers vanskeligt at finde.

5) **Fyldingsord** eller Partikler, som bruges til en nærmene Bestemmelse ved de andre Ord. De dele sig i flere Arter, nemlig: a) Følgeord eller Omstændighedsord (Adverbier), f. Ex. her, ud, op, før, nu, vel, ilde. b) Forholdsord (Præpositioner), f. Ex i, paa, ved, til, fra. c) Bindeord (Konjunktioner), f. Ex. og, eller, men, om, naar. Af nogle tilføies ogsaa d) Halvord eller Udraabsord (Interjektioner), f. Ex. au! hei!

Taleordene og Kjønsordene (en, et) hava ogsaa været opførte som ordklasser, men de kunne egentlig betragtes som en Afdeling af Egenskabsordene.

5. Naar to eller flere Ord sammanstilles saaledes, at de udtrykke en heel Mening, da kaldes dette en *Sætning*. En Sætning indeholder først et Maalemne eller en Ting, hvorsom man taler; delle kaldes Sætningens *Overled* eller Subjekt. Dernæst indeholder den et Udsagn eller noget, som siges om Tingen; dette kaldes Sætningens Omtale eller Prædikat. Til det første Led bruges et Navneord eller Fællesord, til det andet bruges altid et Gjerningsord, f. Ex. i den Sætning: „Maanen lyser“, hvori Maanen er Subjekt, og lyser er Prædikat. Den Gjerning, som forestilles i Omtalen, gaaer tildeels ud over en anden Ting, saaledes at Subjektet gjør noget ved Tingen; denne Ting kaldes da Sætningens *Underled* eller Objekt; f. Ex. han holder Bogen. Undertiden kommer endnu et andet Led til, nemlig den Ting eller Person, som man gjør noget for; dette Led kan her kaldes *Sideledet*, f. Ex. i den Sætning: han gav mig Bogen. Her er „han“ Overledet, og de øvrige Ord ere Prædikater; det Ord „Bogen“ er Underled, og Ordet „mig“ er Sideledet.

6. I de fire første Klasser faae Ordene adskillige Forandringer, som man kalder *Bøining* (Flexion). Navneordenes Bøining retter sig deels efter de omtalte Sætningsforholde, deels efter Kjøn, Tal og Vished (Bestemthed). Et Navneord kan saaledes have een Form for Eentallet (Singularis) og en anden for Fleertallet (Pluralis), f. Ex. Arm, Arme; og enhver af disse kan enten være ubestemt (som de anførte) eller bestemt (som: Armen, Armene). Dernæst kan Ordet have forskjellige Sætningsformer, hvilke man kalder Kasus (ɔ: Fald, Tilfælde); disse Former ere nu ikke saa nøie adskilte som i det gamle Sprog, hvor der gives fire Kasus nemlig: 1) Overledets Form (Overformen), som i Grammatiken kaldes Nominativ; 2) Underledets Form (Underformen), som kaldes Akkusativ; 3) Sideledets Form (Sideformen), som kaldes Dativ, og 4) Eieformen eller Genitiv. Denne sidste staaer ikke i nogen Forbindelse med de omtalte Sætningsforholde og er i Folkesproget faa godt som bortfalden; i Skriftsproget betegnes den ved et tilføiet s, f. Ex. Mandens, Landets.

Egenskabsordene have ogsaa to Talformer (f. Ex. smal, smale), hvoraf enhver kan være enten ubestemt eller bestemt. Derimod adskille de sig fra Navneordene derved, at et og samme Ord kan have to eller tre Kjønsformer (f. Ex. smal, smalt). Desuden have de to afvigende Ligningsformer eller Grader: Komparativ og Superlativ (f. Ex. smalere og smalest).

Fællesordene have omtrent samme Slags Former som de foregaaende, da nogle ligne Navneordene, og nogle Egenskabsordene.

Gjerningsordene have en ganske særegen Række af Bøiningsformer. Nogle af disse rette sig efter Ordets forskjellige Fremstillingsmaader (eller Moder), hvilke ere følgende: 1) den fortællende Maade (Indikativ), f. Ex. han giver; 2) den sluttende eller uvisse Maade (Konjunktiv), fom hos os ofte gaaer over til et Slags Ønskeform (Optativ), f. Ex. han give! — 3) den bedende eller befalende Maade (Imperativ), f. Ex. giv! — Hertil kommer endnu den benævnende Maade eller Nævneformen (Infinitiv), f. Ex. at give, og endelig Middelformerne (Participium og Supinum), hvor Ordet bliver til et Adjektiv, f. E. givende, given, givet. Næst efter *Maaden* (Modus) mærkes *Tiden* (Tempus), som især kommer i Betragtning i den fortællende Maade (Indikativ), hvor Ordene have to forskjellige Tidsformer, som ere af megen Vigtighed i Grammatiken, nemlig: Samtiden eller Nutidsformen (Præsens), f. Ex. giver, og Forudsformen (Præteritum, Imperfektum), f. Ex. gav. Derimod haves ingen særegen Form for Fremtiden (Futurum), da dette Begreb udtrykkes ved et Hjælpeverbum, f. Ex. skal give.

I. Lydforhold.

7. Idet vi nu gaae over til Forholdene i en enkelt Maalgreen (Dialekt) og saaledes begynde med Lydene, vil det være nyttigt at have en kort foreløbig Oversigt af Ordenes simpleste Endelser i Grundformerne, da disse ere noget ulige i de forskjellige Maalgrene. — Navneordenes Grundform (nemlig den ubestemte Form i Eentallet) ender her enten med en Medlyd (Konsonant) eller med Vokalen **e**, f. Ex. Ende, Side o. s. v. (Hunkjønsord, som ende paa **a**, gives altsaa ikke). Egenskabsordenes Grundform (den ubestemte Form i Eental og Hankjøn) ender oftest paa en Konsonant med Halvlyd, det er: et **e** med en meget svag eller utydelig Betoning; f. Ex. stor’e, heil’e, fast’e o. s. v. Naar de derimod have to hele eller virkelige Stavelser, ende de ofte paa **a**, f. Ex. huga, moda. Gjerningsordenens Grundform (nemlig Nævneformen eller Infinitiv) ender altid paa **e**, forsaavidt Ordet har to Stavelser, f. Ex. fare, take, give. (Infinitiver paa a gives altsaa ikke). — I Grundformerne er altsaa **e** næsten eneherskende som Endevokal; men i Bøiningsformerne bruges ligesaa ofte **a**, og tildels **aa** (istedetfor o); derimod bruges ikke **i**, **u** eller **o** som Bøinings-Endelser.

a) Vokaler.

8. Udtalen av Vokalerne (eller Selvlydene) er her for det meste ligedan som i de sydligere vestenfjeldske Landskaber, medens derimod Konsonanternes Udtale i nogle Tilfældet har mere Lighed med Udtalen i Trondhjems Stift. Vokalforholdet er ellers særdeles godt. De aabne Vokaler eller Mellemlydene have en bestemt og tydelig Udtale, hvorved de skille sig fra enhver anden Lyd, Saaledes er: aabent **e** forskjelligt fra **æ**, f. Ex. bere, vere, Sele, Nes, leke; — aabent **i** forskjelligt fra **e**, f. Ex. Vike (ɔ: Uge), Lit, Bite, Vid, Frid; aabent **o** forskjelligt fra **aa**, f. Ex. Lok, Hoke, Tog, Flote, bore; aabent **u** forskjelligt fra **o**, f. Ex. Hug, Fluge, Lut, Fure, Tume; og aabent **y** forskjelligt fra **ø**, f. Ex. Byre, Fyl, yve. Ligeledes er der en tydelig Forskjel imellem lukt **ø**, f. Ex. i føre, kjøle, Møde, og aabent **ø**, f. Ex.i Smør, Fjøl, Løde. — Som enkelte Afvigelser mærkes, at det aabne **o** tildeels paa Nordøerne udtales som **ø**

(aabent), og at det aabne **i** tildeels lider Forandring i nordre Søndmør, nemlig i de Ord, hvor et **d** skulde følge efter Vokalen, da nemlig **d** bortfalder, og **i** bliver til lukt **e**; altsaa Le, Ve, Fre istedetfor Lid, Vid, Frid.

Ved de lukte Vokaler er intet særegent at mærke, uden forsaavidt at nogle af dem tildeels have en meget bred Udtale. I nogle Bygder udtales saaledes det lukte e (f. Ex. i ser og tene) næsten som a-e, og det lukte o (f. Ex.i stor) næsten som a-o eller e-o.

De saakaldte Tvelyd eller Diftonger, au, ei, øy, have den almindelige norske Udtale; dog findes Afvigelser i nogle Bygder, saaledes i Jøringfjorden, hvor **au** har en stærkere Lyd af a (a-u), og **ei** nærmer sig til ai; ligesaa i Sundelven, hvor **øy** lyder næsten som ei.

9. Vokalerne **a**, **e** og **o** have her en noget afvigende Lyd, naar **ld** eller **lt** følger efter samme, da a og e faae et Slags Bilyd af i, hvorimod o faaer en Lyd av u efter sig. Saaledes udtales Fald (ɔ: en Fold) omtrent som Faild, ligesaa Malt (Mailt), halde (hailde); Eld (Eild), Velde (Veilde), Belte (Beilte) o. s. v. Mold lyder som Mould (med Diftong), og Molte som Moulte. Naar Endelyden **d** eller **t** er blot et Bøiningstillæg, finder denne Udtale ikke Sted; f. Ex. i valt og valde (af velje), selt og selde, tolt og tolde (af tole); saaledes gjøres Forskjel paa: halt (hailt) ɔ: haltende, og halt, ɔ: halvt; svalt (svailt), ɔ: sultede, og svalt, ɔ: svælget. — Ved ll og nn findes en lignende Udtale, dog saaledes at ogsaa o faar Bilyd af i, f. Ex. Koll, Fonn.

Forved nd, nt, ng, nk, mb, mp, — blive Lydene **i** og **y** meget brede, saa at **i** lyder omtrent som ee eller e-i, og **y** som ø-y; f. Ex. i Vind (Ve-ind), Flint, Ring, Lyng, Synd. Dog er denne Udtale sjeldnere i nordre Søndmør.

10. Saavel her som i andre Sprogarter gives enkelte Tilfælde, hvori aabent **e** ombyttes med æ, og aabent **o** med aa, især forved **r**, **n**, **m** og **v**. Saaledes siges: Bær (for Ber), vær (for ver'er, ɔ: værger), Spæne (for Spene), tæm'e (for tem'er), Væv (for Vev). Ligesaa: naar (for nordr), Saan (for Son), naamin (for nomen), aava (for ovan). Ved r og v er denne Overgang sjeldnere, men ved n og m er den saa almindelig, at der kun findes et Par Undtagelser, nemlig: kome (med aabent o) kjem'e (med aabent e). Naar Ordet har en Form, hvori et **j** føies til Roden, da bruges i denne Form **e**, medens de andre Former have **æ**; saaledes: Hæs Hesja, Skjæl Skjelja, Væv Vevja, bær berje, vær verje, svær sverje. — Forved nd, nt, ng, nk, mb, mp bliver naturligviis e udtalt som æ, og o som aa; f. Ex. Vend (som Vænd), Rond (som Raand). Forved rg, rk, rt, rv og rm bruges deels **e** deels **æ**; f. Ex. Berg, ærge; snerke, værke.

11. Endevokalen **e** udtales egentlig som et aabent **i**, dog med adskillige Forandringer i Bygderne, saa at den tildeels svæver over til y eller ø. Ligheden med det aabne **i** skjønnes bedst i de Ord, som have et aabent *i* i Rodstavelsen, da begge Vokaler her udtales ligedan, f. Ex. Bite (en Bid), Svide (Svie), Bride (Sneefond). At dette ogsaa er den rette Udtale, kan sees af Gammel Norsk, hvor nemlig Endevokalen skrives med i, f. Ex. *biti*, *epli*, *belti* o. s. v. I Endelserne **er** og **el** har **e** den samme Udtale, f. Ex. i Vinter, Bendel, Kvitel, hvilket sidste lige saa godt kunde skrives Kvitil eller Kvetel, da begge Vokaler ere ganske lige. I Endelsen **en** gaaer Vokalen over til et reent eller lukt i, medens **n** faaer den særegne nordenfjeldske Udtale af dobbelt n, f. Ex. Endinn, Arminn, litinn. Her adskiller den sig altsaa fra det aabne i, f. Ex. i det Ord visinn, som efter denne Udtale kunde hellere skrives vesin end visen.

12. Den føromtalte Halvlyd ('e) udtales ligedan som det her anførte e (altsaa aabent i), f. Ex. tæk'e, ɔ: tager. Den staaer sedvanlig i Stedet for et gammelt **r** eller **er**, hvoraf Konsonantlyden er bortfalden, som i det anførte Exempel, der egentlig skulde hedde tæk'er (eller tek'r). Den

bruges her i følgende Tilfælde: 1) i nogle Mandsnavne, f. Ex. Knut'e, Sjur'e, Aamund'e. (I Nordfjord ogsaa ved andre Hankjønsord). 2) i

Fleertal af nogle Navneord, som: Føt'e, Bøk'e, Gjæs'e. 3) Han- og Hunkjønsformen af Adjektiverne, som: all'e, stor'e, høg'e. 4) Nutidsformen av endeel Verber, som: stend'e, gjeng'e, ligg'e. Den bortfalder kun efter aa, o, æ og ø, f. Ex. blaa, go (for god'e), læ (mild), Kræ (af Kraa), Klø (af Klo), og i nogle faa Ord efter r, som: fær (af fare), bær (af berje).

Paa andre Steder bruges ogsaa en Halvlyd forved r, l og n, naar dette følger efter en anden Konsonant i Enden af Ordene, f. Ex. Sæt'er (for Sætr). Denne Lyd er i søndre Søndmør næsten ukjendelig, idet de sidste Konsonanter slaaes sammen saa godt som muligt, f. Ex. Aldr, Fingr, Klungr, Timbr, Aakr, Vagl, Rensl, Myrkn. Dette er ogsaa den rette Form efter det gamle Sprog.

b) Konsonanter.

13. Lyden **d**, som paa de fleste andre Steder bortfalder efter Vokalen, er her endnu i Brug, f. Ex. Blad, Stad, Lid, Hide, Raad, Vaade. I nogle Bygder har den en særegen blød og noget beaandet (aspireret) Udtale, forskjellig fra det almindelige d foran Vokalen. Det er imidlertid kun i søndre Søndmør (ligesom i Nordfjord), at Lyden i denne Stilling er ganske beholdt; i nordre Søndmør beholdes den kun efter u og au, f. Ex. Bud, Hud, Saud; hvorimod den i andre Stillinger bortfalder. — Ved Brugen af denne Lyd i søndre Søndmør er ellers følgende at mærke. I eenlig Stilling efter Rodvokalen beholdes den altid, undtagen i meget faa Ord, nemlig: braa (for braad, ɔ: hastig), sto (for stod), go (ofte istedetfor god'e), mæ (for med). Ligesaa beholdes den foran j, f. Ex. gledje, rydje, stydje; dog er herved den Undtagelse, at den bortfalder, naar et i gaaer forud; saaledes siges bie (for bidje, ɔ: bede), Smie (for Smidje), trie (for tridje). Desuden udtales den ogsaa ofte foran n, f. Ex. raudne, lodne; men sielden foran andre Kontonanter. I nogle Tilfælde, hvor **d** skulde staae foran **r**, **l** og **u**, gaaer det her over til en vis Lyd af i, som danner en Tvelyd med de foregaaende Vokal; saaledes siges: Veir for Vedr, Fjøir for Fjødr, Jair (for Jadar eller Jadr), Ail, Sail, Kail (for Adel, Sadel, Kadal), Støil (for Stødel), Haine (for Hadna). Denne Forandring findes ogsaa ved Lyden **t** i et Par Ord, nemlig: beire for betre, og Kjeil for Kjetel. I det Ord Veir kommer Lyden af **d** frem igjen, naar Ordet sammenfættes med et andet, f. Ex. Vedeskifte

(Veirforandring); ligesaa beholdes d i Sammensætning ved Ordene Far og Mor, f. Ex. Fadefolk, Modefolk. Forøvrigt gjelder den Regel Ved de sammensatte Ord, at d beholdes foran en Vokal, men bortfalder forved en Konsonant; f. Ex. huda-laus'e (hudløs), bla-laus'e (bladløs).

14. Lyden **g** eller **gj** forved e, i, y, æ og ø, har den almindelige Udtale, omtrent som j. Imidlertid gjøres her dog en tydelig Forskjel imellem j og gj, men Forholdet imellem begge synes at være uklart, saa at der ofte kan sættes j istedetfor gj, og omvendt. I Efterlyden udtales gj ganske som j, f. Ex. Ha-je (Hagje), plø-je (pløgje). Naar gj følger efter i og y, falder det ganske sammen med Vokalen; saaledes udtales: vigje, drygje, bøygje, som vie, drye, bøye. Efter e og æ falder de sammen med Vokalen, saaledes at denne bliver til en Tvelyd (ei og øy), saaledes: seie for segje, teie for tegje, sleien for slegjen, løien for løgjen, Nøie for Nøgje. Dog er der flere Undtagelser ved ø (som øgje, søgje, sløgje o. fi.), og forøvrigt er at mærke, at g kommer frem igjen, saasnart den følgende Vokal bortfalder; altsaa: seg (ɔ: siig) af seie (segje), tagde af teie, dregne (dreien), løgne (løien), nøgd'e (af Verbet nøie) — I et Par Ord findes **ai** istedetfor **ag**, nemlig fair'e (ɔ: fager, slaire (andre Steder: slare, slagre, ɔ: rave).

Efter **u** og **au** bortfalder **g**, ligesom i mange flere Egne; f. Ex. sue (for suge), Aue (f. Auge). — I samme Stilling bortfalder ogsaa **v**, f. Ex. Hue (for Huve), Lau (for Lauv), dau’e (for dauv’er).

15. Det dobbelte **l** har den særegne nordenfjeldske Udtale, med et Slags Ganelyd næsten som et sammensmeltet lgj; f. Ex. Fjell, Ull, alle. Undtagelser findes kun i sammendragne Ord, som: tolleg, otalleg; og i nyere Former, som: hellig for heilag, villig for viljug. Korte Stavelser med reent l ere: skal, vil, til. Lange Stavelser med Lyd af dobbelt l ere: Ka’l (for Karl, ɔ: Olding), og Mandsnavnet Paal.

16. Det dobbelte **n** har ogsaa den særegne nordenfjeldske Udtale,- med et Slags Ganelyd næsten som ngj, f. Ex. Mann, Grunn, inne. Samme Lyd findes ogsaa i Endelsen inn (en), f. Ex. Endinn, Maatinn, litinn; og i de Ord: hin (eller hinn), min, din, sin, ein, han, den; ligesaa i Mandsnavnene Svein, Kolbein, Tosstein o. fl. — Korte Stavelser med reent **n** findes i nogle nyere Ord, som: men, hen, igjen. Et lignende dobbelt n uden Ganelyd høres i afledede Ord med Endelsen ne og nad, som: graane (el. graanne), læne (af læ), Saanad (af saa), Flinad (af fli). Lange Stavelser med Lyden af dobbelt n ere derimod: Ba’n (for Barn), Ga’n (for Garn); samme Forhold sindes i endeel Fleertalsformer, som Tæ’ne (af Taa), Klø’ne (af Klø).

17. Lydene **sl** og **tl** have begge den særegne nordensjeldske Udtale, altsaa en Lyd som ligner ltl, ltj, lsj, men som egentlig ikke kan betegnes med sedvanlige Bogstaver; f. Ex. i Hasl, vasle, etle, Gjætsle (af gjæte), Reidsle, Gjødsle. I nogle afledede Ord bruges dog ogsaa den rene Lyd, f. Ex. vislege, godslege; saaledes ogsaa i Fleertal: Setla, Beitla; undtagen i Eitla (Eitel) og Kvitla (Kvitel), som udtales med den særegne Lyd. De Ord Førsle og Byrsle udtales reent, men derimod Skirsl (ɔ: Daab) med den særegne Udtale.

18. Ved Lyden **r** i Forbindelse med en paafølgende Medlyd findes her som andensteds adskillige Afvigelser fra det gamle Sprog. Saaledes bruges kun **r** istedetfor det gamle **rd**, saasom: Gar for Gard, Or for Ord, har’e for hard’er. Dette skeer endog i nogle Former, hvor **d** tilhører en tilføiet Endelse, som vare for varde (af verje), gjore for gjorde, spure for spurde, haure for haurde. Undtagelserne ere saaledes kun faa, saasom: lærde, førde, værdig, storvyrdig, og nogle flere. — Istedetfor **rl** findes tildeels **ll**, som: valle (for varla, ɔ: neppe), lille (for lirla, ɔ: huje eller synge); dog ere disse Ord meget faa. — Istedetfor **rn** bruges i de fieste Tilfælde **nn** med samme Udtale som det føromtalte dobbelte n, f. Ex. Konn, Kjenne. Undtagelser ere: Jarn, Ørn, gjerne, Stjerne, — og de Ord hvori n tilhører en tilføiet Endelse, som harne (af har’e), surne (af sur’e).

19. Med Hensyn til de øvrige Konsonanter kan følgende mærkes. Lyden **m** bliver ikke saa ofte fordoblet som i andre Bygdemaal; saaledes siges: kome (ikke komme), døme, sume, Tume; Dam’en, Ham’en o. s. v. Som Undtagelser mærkes: Hammar, gammall’e, frammand’e, hvilke egentlig skulde have enkelt m. Naar **l** og **r** følger efter m, bliver dette altid til **mb**, f. Ex. gamble, samble, Humble, Sumbra, vimbre. Forøvrigt udtales **mb** tydeligt (f. Ex. Kamb) og gaaer ikke over til dobbelt m. Ligesaa bliver **ld** og **nd** tydeligt udtalt og nøie adskilt fra ll og nn, f. Ex. Eld, halde, Land, sende. Kun i et Par Ord findes ll istedetfor ld, nemlig Bill (for Bild ɔ: Ladejern), Gall (for Gald, ɔ: en betraadt Plads), og i Sammensætning: gjell for gjeld (om Kvæg). — Endnu maa tilføies, at **tj** og **dj** udtales tydeligt i søndre Søndmør, f. Ex. Tjon, tjukt; djup’e, djerv’e; i nordre Søndmør bliver tj til kj, og dj til j som paa de fieste andre Steder.

c) Overgang.

20. De Tilfælde, hvori en Vokal gaaer over til en anden, ere her de samme som i adskillige andre Bygdemaal, og kunne saaledes behandles i Korthed. De mest forekommende ere følgende:

aa	for a, forved ng og nk, som: Faang, maange, Taankje, istedetfor Fang, mange, Tankje. Denne Overgang er særegen for Bergens Stift og kan her ansees som *gjennemgaaende* (d. e. gjældende for alle Ord af den samme Form), da Undtagelser kun findes Ved fremmede Ord, som Bank, Rang, Mangel.
jø	for jo og ju, som: Fjøs, Ljød, bjøde (for Fjos, Ljod, bjoda); fjøke, drjøpe (for fjuka, drjupa); altid med aabent ø. Denne Forandring findes ogsaa i flere af de nordlige Egne, og er ikke gjennemgaaende, da mange Ord have den gamle Form (jo, ju), som Skjol, Skjor, Tjon, Hjul, mjuk’e, o. fl.
y	for u (aabent), som: Tyft, Lykt, Ryst, Synd, Brynn, istedetfor Tuft, Lukt (ɔ: Luft), Rust, Sund, Brunn. Denne Overgang er meget hyppig, men ikke gjennemgaaende.

21. Af mindre Betydning ere følgende Overgange:

aa	for o: Flaa, Aare, klaare; for Flo (Lag), Ore (Træ), klora.
o	(aabent) for a, især i Imperfekter (§ 6) som: lok for lak (af leke), rok, sokk, kvorv, voks.
y	for i (aabent), især foran l, som: Byl, Gyl, Skyl, Tyle, Ylja, for Bil (ɔ: Stund), Gil (Fjeldkløft), Stil, Tile, Iljar.
æ	for a: dær, Svæd, kræm’e, istedetfor dar, Svad, kram’er. Kun i faa Ord.
ø	for au: Brød, Nød, Løk, for Braud, Naud, Lauk. Kun i faa Ord.
ø	for e (aabent): Røv, Nøve, Ømne, Løfse, Kjølve, — for Rev (en Ræv), Neve, Emne, Lefsa, Kjelve (Kjevle).

22. I nogle Bygdemaal i den nordlige Deel af Landet findes en særegen Tilbøielighed til at omdanne Vokalerne i Tostavelsesordene, saaledes at den ene Vokal under visse Forholde bliver lig den anden. Dette Tilfælde er her saa godt som Ubekjendt i de usammensatte Ord, da man kun kan opvise et Par Exempler paa en saadan Ligedannelse, nemlig: mada for medan (ɔ: medens), nada for nidan (ɔ: nedenfra). I sammensatte Ord findes dog enkelte saadanne Tilfælde; saaledes: Kvissinn for Kvitsunn (ɔ: Pintse), Borosk (aab. o) for Borddisk (ɔ: Brikke), børføtt’e for berføtt’er, og nogle faa andre. Ligesaa finder man ogsaa et Slags Ligedannelse i endeel fremmede Ord, saasom: resenere (ræsonere), menesere (menagere), spekelere o. fl., hvor nemlig de to første Stavelser have eens Lyd, som i de anførte Tilfælde er et aabent i (eller e som Endevokal).

23. Overgang fra en Konsonant til en anden findes her kun i meget faa Tilfælde. Den mest gjennemgaaende Overgang er **ft** for **pt**, f. Ex. knaft (af knapp’e), sleft (sleppe), kjøft o. s. v. Andre Overgange findes kun i enkelte Ord, som: Sovl for Sopl, Hovd for Hogd. — Omsætning af Konsonanter findes i nogle faa Tilfælde; saaledes: frikst for friskt, beikst for beiskt, ganglaust for gagnlaust, Kjølve for Kjevle, Handylve for Handyvle, Hyrve for Hyvre, Fyrveld for Fivreld.

24. Oftere forekommer det Tilfælde, at en Konsonant bortfalder, især i Enden af Ordene. Den mærkeligste Udeladelse finder Sted ved Lyden **h**, som nemlig i enkelte Bygder meget ofte bortfalder, f. Ex. Av for Hav. Denne Udeladelse, som ogsaa findes paa enkelte Steder i Søndfjord og Nordhordlehn, forekommer her i en stor Deel af Distriktet, fornemmelig paa

Øerne, men kan neppe nogensteds ansees som ganske gjennemgaaende eller gjældende for alle Ord. — Lyden **j** bortfalder i nogle Ord efter r og n, som i: Grøn, Grøt, Brøsk, Brøst, Knøsk (istedetfor Grjon, Grjot, Brjosk, Brjost og Knjosk); i dette Tilfælde bruges lukt **ø**, medens derimod **ø** efter **j** pleier at have aaben Lyd. — Lyden **g** bortfalder i nogle Ord efter **e**, som: e for eg, me for meg; ligesaa forved **n**, som: nelle for gnelle, niste for gniste. — Lyden **d** bortfalder i Endestavelserne, nemlig hvor den skulde staae som enkelt Medlyd efter den ubetonede Vokal; f. Ex. maala for maalad, anna for annad. I denne Stilling bortfalder gjerne ogsaa **r**, **n** og **m**; f. E. inna for innar; aava for ovan; haanaa for honom. Ved disse Udeladelser i Endestavelsen maa dog bemærkes, at de ogsaa finde Sted i mange andre Bygdemaal, og Lyden **d** bortfalder endog i alle Dialekter. Det er især Udeladelsen av **r**, som her finder meget ofte Sted, saasom i Fleertallet af Navneordene, i Præsens af Verberne, og endog i adskillige Mandsnavne, som: Gunnar, Einar, Steinar, Ivar, Aattar, — hvilke her hedde Gunna, Eina, Steina, Iva, Aatta.

II. Orddannelse

25. I Henseende til Orddannelsen er der kun lidet at bemærke ved en enkelt Green af Landsmaalet, da Afledningen er næsten den samme overalt, og Sammensætningen har kun smaa Afvigelser. Ved Afledningen kan altsaa i Korthed bemærkes, at den foregaaer paa to Maader, enten saaledes at det afledede Ord faar en egen Endelse, f. Ex. Giving, af give, eller saaledes at Ordet overføres ved en simplere Forandring til en anden Klasse eller til en anden Art af den samme Klasse, f. Ex. Kast (Navneord) af kaste (Verbum), Leire (Leergrund) af Leir. I sidste Tilfælde indtræder ofte en Vokalforandring, som man kalder Omly d, f. Ex. møte af Mot. Dette finder kun Sted, naar Stamordet har en af de saakaldte haarde Vokaler (a, o, u, aa, au). Saaledes forandres:

a til e (aabent), f. Ex. femne af Famn, skjefte af Skaft.

aa til æ: mæle af Maal, væte af vaat’e.

o til ø: tøme af tom’e, pløgje af Plog.

u til y: knyte af Knut, Syre af sur’e, kryne af Krune.

au til øy: øyde af aud’e, løyse af laus’e.

o til y (aabent): brydde af Brodd, ylmest af olm’e.

jø (ju, jo) til y (lukt): lyse af Ljøs, mykje af mjuk’e, tyne af Tjon.

a til o (aabent): Holve af halv’e, Solte af Salt.

26. De mest brugelige Endelser i de afledede Navneord ere: **ar**, **ing**, **nad**, **sle**, **else**, **d**, **t**, **n**, **str**, saasom: Haldar, Sending, Vaagnad, Førsle, Hendelse, Høgd, Tjukt, Eign, Vakstr. Hertil høre ogsaa de tilføiede Ord: **dom**, **leikje**, **skap**, **semd**, **løyse**; f. Ex. Ungdom, Storleikje, Gledskap, Velsemd, Makeløyse. Nyere Endelser ere: heit (Friheit) og ri (Bryri). Aldeles fremmede ere: on, asi, mente; f. Ex. Session, Passasi, Fundamente.

Afleddnings-Endelser ved Egenskabsordene ere: **inn** (en), **d**, **t**, **a**, **ande**, **all**, **ig**, **ett**, **sk**; saasom: klovinn, kløyvd'e, løyst'e, laga, havande, mødall'e, hastig'e, rofett'e (af Rose), finsk'e (af Finn). Ligesaa: **leg**, **sam**, **laus**, f. Ex. maateleg'e, vandsam'e, vandelaus'e.

Af Gjerningsordenes Afledningsformer mærke vi her kun: **ke** og **ne**, f. Ex. linke (af linn'e), vakne (af vakje).

27. Sammensætningen foregaaer deels ligefrem uden Forandring af Ordene, og deels ved en egen Form, da nemlig det første Ord faaer en vis Endelse, som sædvanlig retter sig efter Ordets Eieform eller Genitiv i det gamle Sprog. Sammensætningsformen i Navneordene er enten **s**, **a** aller **e**, hvoraf **a** svarer oftest til det gamle Genitiv paa **ar**, men **e** svarer oftest til det gamle **a**. Undertiden kunne to forskjellige Former finde Sted ved samme Ord, f. Er. Dagsljøs (med s) og Dagetal (med e); hvorved maa mærkes, at det gamle Genitiv af Ordet Dag hedder „Dags“ i Eentallet og „Daga“ i Flertallet. Ligesaa: Handabak (med a) og Handelag (med e), som grunder sig paa de gamle Genitiver Handar (i Eental) og Handa (i Fleertal).

28. De Navneord, som faae **-s** i Sammensætningen, ere især Intetkjønsord, og en stor Deel af Hankjønsordene, men ikke Hunkjønsord. Saaledes: Aar, Aarstid; Kveld, Kveldsmund; Ljaa, Ljaassorv. De, som faae Endelsen **a**, ere især Hunkjønsord og endeel Hankjønsord; f. Ex. Sokn, Soknafolk; Bygd, Bygdalag; ligesaa: Skog, Skogavaks; Mat, Matamaal; Rett, Rettabot (G. N. réttarbót). De, som faae Endelsen **e**, ere mere forskjellige og findes i hvert Kjøn, saasom: Dal, Dalefolk; Mark, Markebytte; Folk, Folkeslag. Dette er ogsaa Tilfældet i det gamle Sprog med Endelsen **a**, da nemlig Fleertallets Genitiv ender paa **a** i alle Kjøn.

De Ord som ende med en ubetonet **e**, beholde dette i Sammensætningen, f. Ex. Vise, Visebok. Herved er at mærke, at Lyden **j** bortfalder i de Hankjønsord, som ende med **gje** og **kje**, f. Er. Hagje, Hagedal; Taankje, Taankelag. Kun i meget faa Ord bortfalder Endevokalen, saasom Granne, Grann-kaane.

29. Blandt Afvigelser i Sammensætningen mærkes følgende. Ved de Ord, som have **g** eller **k** i Enden og en blød Vokal (e, i, y, æ, ø) i Roden, tilføies Lyden af j, saasom: Hegg, Heggjebær; Sekk, Sekkjety; Øyk, Øykjeflokk. Nogle faa Ord faae i dette Tilfælde Endelsen a, som: Eng, Engjagras. I nogle faa Ord tilføies **j** ogsaa efter en anden Konsonant, som: Nes, Nesjetaangje; Skjæl, Skjeljesand. I nogle Ord forandres Rodvokalen, som: Kyr, Ku-hud; Mærr, Mara-fyl; ligesaa Tonn, Tanneværk; Logg, Laggeband; Not (aab. o), Natehams. Om Forandringen af Lyden **d** i sammensatte Ord er forhen talt (§ 13). Særegne Sammensætningsformer ere: Vass af Vatn, Ogne af Aue.

30. Ved Sammensætningen i de andre Ordklasser Udenfor Navneordene et intet synderligt at mærke, Undtagen at Egenskabsordene meget ofte faae Endelsen e, f. Ex. stor: Storebaat, Store-kar o. s. v.; snar: Snarekonn; grøn: Grønehævre. — Verberne beholde Endevokalen e, f. Ex. Styremaate. Dog undtages nogle Tilfælde, hvori man har Endelsen ar (der dog ogsaa kunde være en Substantivform), f. Ex. Breidarplass; ligeledes forekomme nogle faa Tilfælde med Endelsen a, f. Ex. Ventadøger (af vente).

III. Bøiningsformer.

1. Navneordenes Bøining.

31. Navneordene have, som forhen anført, to Talformer, som enten staae i et ubestemt eller bestemt Forhold (§ 6); desuden skulde de egentlig have fire Sætningsformer eller Kasus, som i det foregaaende ere benævnte: Overform, Underform, Sideform og Eieform. Men Overformen (Nominativ) og Underformen (2lkkusativ) ere her altid lige og kunne derfor betragtes under eet; Eieformen (eller Genitiv) er derimod næsten aldeles bortfalden, da den kun bruges i adskillige Talemaader og Sammensætninger, men ellers erstattes ved Omskrivning eller Omstilling af Ordene. Der er altsaa kun een afvigende Kasus, nemlig Sideformen eller Dativ, og denne bruges kun i det bestemte Forhold. Det bliver saaledes een ubestemt og to bestemte Former i hvert Tal, eller i det Hele sex Former, som her komme under Betragtning.

I Henseende til Ordenes Ordning følge vi her Kjønsinddelingen og antage saaledes tre Bøiningsmaader, nemlig een for hvert Kjøn. Efter Ordenes forskjellige Grundform deler man dem ellers i to Arter, nemlig de stærke, d. e. de som ende med en Konsonant, og de svage, d. e. de som ende med en ubetonet Vokal (her altsaa med e). De Ord, som ende med Rodvokalen (f. Ex. Sko, Ljaa), regnes ogsaa til den stærke Art, som saaledes omfatter alle Eenstavelsesord.

a) Hankjønsord.

32. De fleste Hankjønsord (eller Maskuliner) have i Fleertallet Endelsen **a** (istedetfot ar). I det bestemte Forhold i Eentallet ender Overformen paa **inn** (en) og Sideformen paa **a**; i Fleertallet ender Overformen paa **anne** og Sideformen paa **aa**. Den stærke og den svage Art ere her lige, undtagen i Betoningen af de forlængede Former i Eentallet, hvor nemlig Ordene af den første Art faae den stærke Betoning, som er egen for Eenstavelsesordene, og som her bliver antydet ved et Tegn (’) foran Endelsen. Til Exempler vælge vi eet Ord af hver Art.

	Eental.	Fleertal.	Eental.	Fleertal.
Ubestemt Form	Stav	Stava	Ende	Enda
Bestemt, Overform	Stav’inn	Stavanne	Endinn	Endanne
— Sideform	Stav’a	Stavaa	Enda	Endaa.

Flere Exempler af den stærke Art ere: Arm, Aakr, Baar, Dal, Dom, Fugl, Hatt, Hest, Kant, Kjepp, Klut, Knapp. Af den svage Art: Bite, Bolle, Daase, Faare, Granne, Herre, Kile, Laave, Maate, Selle, Straale, Time.

33. De Ord, som ende paa **g** eller **k**, faae et tilføiet **j** i de forlængede Former i Eentallet; f. Ex. Skog, i den bestemte Form: Skogj’inn (Udtalt Sko-jinn), i Sideformen Skogj’a; i Fleertal: Skoga, Skoganne, Skogaa. Ligesaa: Duk, Dukj’inn, Dukj’a; Fl. Duka, Dukanne, Dukaa. — Det samme er Tilfældet med Ordene af den svage Art, som nemlig ende paa **gje** eller **kje**, og saaledes allerede have Lyden af **j** i Grundformen; f. Ex. Hagje (udtalt Ha-je), Hagjinn, Hagja; men i Fleertal: Haga, Haganne, Hagaa. Ligesaa: Bakkje, Bakkjinn, Bakkja, Fl. Bakka, Bakkanne, Bakkaa (el. Bokkaa).

At Lyden af j saaledes tilføies foran e eller i, er en ægte gammel Regel; men at den tilføies foran a, er derimod en nyere Form, som ikke har Grund i det gamle Sprog. I adskillige andre Bygdemaal bruges ikke j i de Former, som have a, og det hedder saaledes: i Haga, paa Bakka o. s. v.

34. En mere væsentlig Afvigelse finder Sted ved en Række af Ord, som i Fleertal faae Endelsen **e**, og i den bestemte Form **inne**, altsaa de samme Fleertals-Endelser som Hunkjønsordene. F. Ex. Kvist, Kvist'inn, Kvist'a; i Fleertal: Kviste, Kvistinne, Kvistaa. Naar disse Ord ende paa **g** eller **k**, faae de ogsaa en tilføiet Lyd af **j** i alle Fleertallets Former; f. Ex. Øyk, Øykj'inn, Øykj'a: i Fleertal: Øykje, Øykjinne, Øykjaa.

Hertil hører en Deel af de Ord, som have **g** eller **k** i Enden og en blød Vokal i Roden, nemlig: Bekk, Belg, Benk, Dreng, Drikk, Flekk, Hegg, Klegg, Legg, Leik, Prikk, Rygg, Rykk, Sekk, Skjenk, Streng, Stylk, Styng, Trykk, Trøsk, Begg, Veik, Verk, Øyk. De øvrige Ord, som høre hertil, ere i dette Maal følgende: Brest, Famn, Gjest, Gris, Kvist, Leiv, Lest, Lid (ɔ: Led), Lim (ɔ: Lem), Lit, Lut (ɔ: Lod), Rett (Mad), Sand, Stad, Styl (ɔ: Stilk), Veir (Væder), Vin (ɔ: Ven).

35. En lignende Endelse i Fleertallet finder Sted ved nogle Ord, som have Omlyd (Forandring af Rodvokalen). Dog er det kun en Deel af disse Ord, som have et væsentligt **e** i Fleertal, nemlig: Botn Betne, Vott Vette, Taatt Tætte, Saan Sæne (ɔ: Sønner), Bog Bøgje (ogsaa Bøgre). Andre have derimod et Uvæsentligte eller den saakaldte Halvlyd, da nemlig Hovedstavelfen faaer den stærke Betoning; hertil hører: Mann Menn'e, Nagl Negl'e, Traad Træd'e, Fot Føt'e, Bror Brør'e Afvigende er: Bonde (el. Bunde), Fl. Bøndr'e, Husband Husbendr'e; ligesaa: Bugaang Bugjengr'e. Det fidste Slags Former findes oftere ved Hunkjønsordene.

Nogle af disse Ord faae sin første Vokal igjen i Fleertallets Dativ: saaledes: Fot, Føt'e, Fotaa.

36. Et andet Slags Omlyd finder Sted i endeel Ord, som have Rodvokalen **a**, da nemlig denne Lyd bliver i Fleertallets Sideform (eller Dativ) forandret til et aabent **o**; saaledes: Mann Monnaa, Nagl Noglaa, Kalv Kolvaa, Dag Dogaa, Dal Dolaa, Gar Goraa, Stad Stodaa, Bakkje Bokkaa. I visse Stillinger (s. § 10) gaaer Lyden over til aa; saaledes: Kamb Kaambaa, Hammar Haambraa. Foruden de anførte Ord mærkes Gaardsnavnene: Halsanne Holsaa, Upsalanne Uppsolaa, Sandanne Saandaa.

Denne Omlyd grunder sig paa en Regel i Gammel Norsk, hvorefter Rodvokalen a forandres til o eller ø, saasnart et u (eller o) paafølger i Endestavelsen; saaledes altid i Fleertallets Dativ, som ender paa um (eller om), hvilket svarer til Endelsen „aa" hos os.

37. De faa Hankjønsord, som ende med Rodvokalen, have tildeels flere afvigende Former. I nogle af dem ender Eentallets Dativ paa **naa** (ikke paa a); saaledes: Bø'naa, Sjø'naa, Ljaa'naa. I et Par Ord bortfalder **a** i Fleertal, nemlig: Ljaa, Ljaa'ne, Sko, Sko'ne. Disse Ord have ogsaa Endelsen „naa" i Fleertallets Sideform: Ljaa'naa, Sko'naa.

I disse Ord nærmer Formen sig mest til de gammelnorske Endelser i den bestemte Form, hvor nemlig Dativet ender paa num (nom), f. Ex. *bœnum*.

38. Som enkelte Afvigelser i Fleertallet mærkes følgende. Nogle Ord, som ende paa **ar** og **el**, lide en Sammendragning, saasom: Navar Navra, Hammar (for Hamar) Hambra, Sumar Sumbra; Spegjil (Speiel) Spegla, Lykjel Lykla. Et Par Ord faae et tilføiet **j**, nemlig: Hyl Hylja, Væv Vevja. Et Par andre Ord have i den Ubestemte Form (i Fleertallet) **-e**, men i den bestemte Form **-anne**, nemlig: Dage (Daganne), Penge (Penganne). Et ganske afvigende Ord er Morgaa, som har i Fleertal: Menna.

Som en Afvigelse, der kun findes i en Deel af Distriktet, kan tilføies, at der paa nogle Steder i nordre Søndmør bruges en afvigende Form ved Hankjønsordene af den svage Art (de som ende paa e), da nemlig Dativet i Eentallet ender paa **aa** ligesom i Fleertal, f. Ex. i Hagaa (ɔ: i Haven), paa Laavaa, i Skulaa. Dette er altsaa den samme Form, som nordligst i Trondhjems Stift har Endelsen **om** (aam) og paa Helgeland Endelsen **o**.

b) Hunkjønsord.

39. De fleste Hunkjønsord eller Femininer have i Fleertal Endelsen **e** (istedetfor: er eller ir). I den bestemte Form i Eentallet adskilles den stærke og den svage Bøiningsart, saaledes at den første har Endelsen **a**, den anden har Endelsen **aa**. I Sideformen (Dativ) ende begge Arter paa **inne**, men adskilles derved, at den forste Art har den stærke Betoning, som her antydes ved et Tegn ('). I Fleertallet ere begge Arter fuldkommen lige, saavel i det Ubestemte Forhold med Endelsen **e**, som idet bestemte Forhold, hvor Overformen ender paa **inne** og Sideformen paa **aa**. Til Exempler vælges: Bud (ɔ: en Bod) af den første Art, og Side af den anden.

	Eental.	Fleertal.	Eental.	Fleertal.
Ubestemt Form	Bud	Bude	Side	Side
Bestemt, Overform	Bud'a	Budinne	Sidaa	Sidinne
— Sideform	Bud'inne	Budaa	Sidinne	Sidaa

Flere Exempler af den første Art ere: Bøn, Dyr (ɔ: Dør), Fil, Fjøl, Grein, Hud, Laan, Rad, Raad, Skaal, Tid, Ykt. Af den anden Art: Baare, Dyne, Gaate, Helle, Kaape, Kiste, Line, Luke, Skive, Stove, Vike, Vise.

Endelserne **a** og **aa** i den bestemte Form (Bud'a, Sidaa) ere afvigende fra det gamle Norske, hvor nemlig den første Art har Endelsen *in* og i Underformen *ina* (*búdin*, *búdina*), men den anden Art har Endelserne *an* og *una* (*sídan*, *síduna*.

40. De Ord, som ende med **g** eller **k**, faae en tilføiet Lyd af **j** i de forlængede Former baade i Eentallet og Fleertallet, dog ikke altid i Sideformen. F. Ex. Sag, Sagj'a, Sagj'inne; i Fleertal: Sagje, Sagjinne, Sagaa (og Sagjaa). Ligesaa: Mark, Markj'a, Markj'inne; Fleertal: Markje, Markjinne, Markaa.

Ved Ordene af den svage Art er Forholdet anderledes end ved Hankjønsordene (§ 33). Nogle af dem have nemlig reent **g** eller **k** og beholde dette i alle Former; f. Er. Fluge, Luke. Andre have **gj** eller **kj** i Grundformen og beholde dette i alle de øvrige Former; f. Ex. Ringje, Lykkje.

41. En Række af Hunkjønsordene adskiller sig fra Hoved-Regelen derved, at de i Fleertal faae Endelsen **a** og i den bestemte Form **-anne**, altsaa de samme Fleertalsformer som Hankjønsordene. F. Ex. Elv, Elv'a, Elv'inne; i Fleertal: Elva, Elvanne, Elvaa. Vik, Vikj'a, Vikj'inne; Fleertal: Vika, Vikanne, Vikaa. Hertil høre alle de Hunkjønsord, som have Endelsen **ing**, f. Ex. Rekning, Sending. De øvrige Ord, som høre hertil, ere i denne Dialekt følgende: Aad, Aar, Brik, Elv, Erm, Flis, Gimbr, Gjeil, Greip, Grind, Heid, Helg, Hit, Hær, Kleiv, Kvenn, Lein, Livr, Meis, Mjøm, Myr, Møy, Nævr, Prins, Reim, Rim (aab. i), Rip, Røyr, Røys, Sild, Sin, Spik, Syll, Sætt, Vik, Øks, Øy, Øyr. Ligesaa: Egg, Eng, Seng, Hæs, Skjæl, Vid, — som adskille sig fra de andre ved at indskyde et j foran Endelsen i Fleertal;

altsaa: Hesja, Skjelja, Via (for Vidjar); ligesaa Eggja, Engja, Sengja, med den almindelige Lyd af gj. Afvigende fra de øvrige er Ordet Mærr, som har i Fleertal Mara.

42. En anden Række har Omlyd i Fleertallet, og disse Ord have ogsaa forskjellige andre Egenheder. De fleste af dem faae et Uvæsentligt **e** (eller Halvlde i Enden, altsaa stærk Betoning paa Hovedstavelsen, og denne Betoning vedbliver ogsaa i den bestemte Form foran Endelsen **-inne**, hvorimod Sideformen har svag Betoning og gjentager Grundvokalen istedetfor Omlyden; f. Ex. Rot, i Fleertal: Røt'e, Røt'inne, Rotaa. De hertil hørende Ord ere: Tonn (Fl. Tenn'e), Not (aab. o), Mørk, Haank, Raand, Raang, Spaang, Staang, Taang; Gaas (Fl. Gjæs'e), Naal, Skaak, Taag; Bok (Fl. Bøk'e), Bot, Brok, Glød, Grov, Mor, Rot (lukt o), Rot; Mus (Fl. Mys'e), Lus. Ligesaa: Natt (Fl. Næt'e), Hand, Strand; hvilke i Sideformen have den anden Omlyd af a, nemlig aabent o og aa (forved nd), altsaa Nottaa, Haandaa, Straandaa. — Nogle have derimod et r foran Halvlyden, og dette r vedbliver ogsaa i den bestemte Form, f. Er. Logg, — Fl. Leggr'e, Leggr'inne, Leggraa el. Loggaa. Hertil høre: Logg (Leggr'e), Blokk (Blekkr'e), Aand (Endr'e), Gaang (Gjengr'e), Vaamb (Vembr'e).

Nogle Ord have ingen Endevokal i Fleertallei. Hertil høre de Ord, som ende med Rodvokalen (f. Ex. Klo, i Fl. Klø), hvorom mere i næste Stykke. Kun nogle faa af Omlydsordene have i Fleertal et væsentligt e, nemlig: Fonn Fanne, Gonn Ganne (G. N. *garnir*), Kraft Krefte.

43. De Ord, som ende med Rodvokalen, have ogsaa i dette Kjøn sine særegne Former. Istedetfor Endelserne **a** og **inne** i det bestemte Forhold have disse Ord i Overformen **naa** og i Sideformen **nne** (med Lyden af dobbelt n og dog med lang Vokal); f. Ex. Bru, Bru'naa, Bru'nne. Forsaavidt de ikke have Omlyd, ere de regelmæssige i Fleertal; saaledes: Brue, Bruinne, Bruaa. Men mange af dem have Omlyd, og i dette Tilfælde bortfalder Fleertals-Vokalen **e**, hvorimod Overformen faaer **-nne** (dog med lang Rodvokal), og Sideformen faaer **-naa**, begge med stærk Betoning paa Hovedstavelsen. F. Ex. Taa, Taa'naa, Taa'nne; i Fleertal: Tæ, Tæ'nne, Tæ'naa (el. Taa'naa). Ligesaa: Klo, Klo'naa, Klo'nne; Fl. Klo, Klø'nne, Klo'naa (el. Klo'naa). Hertil høre: Flaa, Kraa, Raa, Skraa (med æ i Fleertal), Gro, Klo og Ro (med ø i Fleertal). I Fleertallets Sideform beholdes deels Grundvokalen, deels Omlyden, dog helst den sidste. .

De Former, som her ende med **naa**, ere mærkelige derved, at de beholde et gammelt **n**, som ellers er bortfaldet. Endelsen „naa“ i Eental svarer nærmest til den gamle Underform (Akkusativ) paa *na* (f. Ex. *klóna*. Endelsen naa i Fleertal svarer derimod til den gamle Sideform paa *num* el. *nom* (*klónum*). Jf. § 37.

44. Blandt enkelte afvigende Ord i dette Kjøn mærkes følgende. De Ord Døtte og Syste have **r** i alle de øvrige Former, saa at det kun mangler i Grundformen; altsaa: Døttra, Systra o. s. v. I Fleertal have de den stærke Betoning (Døttr'e, Systr'e); dette er ogsaa Tilfældet med et Par andre Ord uden Omlyd, nemlig: Ættr, Fl. Ættr'e (ɔ: Ærter). Gjeit, Fl. Gjeit'e. Ordet Kyr hedder i Fleertal: Kyr, bestemt Form: Ky'nne (med kort Vokal), Sideform Ku'naa. De Ord Mil, Ort, Mark (om Penge) hedde ligedan i Fleertal, men have i den bestemte Form de sædvanlige Endelser, f. Ex. Milinne.

c) Intetkjønsord.

45. Intetkjønsordene (eller Neutrerne) have i det Ubestemte Fleertal den samme Form som i Eentallet, altsaa ingen særegen Endelse. I det bestemte Forhold i Eentallet har Overformen Endelsen **e** (istedetfor ed, id eller it), og Sideformen har a; i samme Forhold i Fleertal har

Overformen a og Sideformen aa. Den stærke og den svage Art adskilles kun ved Betoningen, da Ordene af den første Art have den stærke Betoning i Overformenbaade i Eental og Fleertal, men derimod ikke i nogen af Sideformerne. Den stærke Betoning bliver her antydet ved et Tegn ('). Til Exempler vælges: Hus (af den første Art) og Eple (af den anden).

	Eental.	Fleertal.	Eental.	Fleertal.
ubestemt Form	Hus	Hus	Eple	Eple
Bestemt, Overform	Huse	Hus'a	Eple	Epla
— Sideform	Husa	Husaa	Epla	Eplaa.

Flere Exempler ere: Aar, Bein, Bur, Dyr, Fat, Glas, Hjul, Loft, Maal, Namn, Or, Tal. Af den anden Art: Belte, Hekte, Kjerve, Knippe, Merkje, Møne, Rikje, Skifte, Snøre, Stykkje.

46. De Ord, som ende paa **g** eller **k**, have den sædvanlige Afvigelse, idet de antage Lyden af **j** i de forlængede Former, undtagen i Fleertallets Sideform. F. Ex. Lag, Lagj'e, Lagja; i Fleertal: Lag, Lagj'a, Lagaa (ogsaa Lagjaa). Ligesaa: Tak, Takj'e, Takja; Fleertal Tak, Takj'a, Takaa. — I Sideformen af Fleertallet er nogle Ord vaklende, saa at de deels indskyde j og deels ikke; dog er der ogsaa enkelte Ord som altid have j, saasom Egg (Eggjaa), Hogg (Hoggjaa).

De tilsvarende Ord af den svage Art have altid gje eller kje (ikke ge eller ke) og beholde j i alle Former, f. Ex. Gjengje, Rikje.

47. Af de Ord, hvis Rodvokal er **a**, er der nogle, som have Omlyd i Fleertallet, da nemlig a gaaer over til et aabent o eller (foran nd og mb) til aa; f. Ex. Aks Oks, Band Baand. Hertil høre i denne Maalgreen følgende Ord: Aks, Blad, Lad, Lass, Plagg, Skaft, Vatn; Band, Land, Lamb. Ligesaa: Ba'n, Fleertal Bonn (ɔ: Børn); Havald, Fl. Hovold; Kjærald, Fl. Kjørøld (for Kjerold). I de sydligere Egne i Bergens Stift ere disse Ord langt flere, hvilket grunder sig paa en Regel i det gamle Sprog, hvor alle de Intetkjønsord, som have a, faae i Fleertal o eller ø.

48. Blandt de Ord, som ende med Rodvokalen, er der nogle faa, som tildeels faae en egen Bøining, saaledes at Sideformerne faae Endelsen **naa**. Imidlertid ere disse Ord vaklende; det stadigste af dem er Ordet Kne, som har i Eental Kne'e, Sideform Kne'naa; i Fleertal: Kne, Kne'na, Kne'naa. De Ord: Tre, Straa, Frø og Tjo, have i søndre Søndmør en forandret Form og hedde: Tred, Straad, Frød, Tjød. Dette tilføiede d har uden Tvivl dannet sig af den gamle Bøiningsform med t eller d, f. Ex. *tréit*, *tréid, tréd* (Træet).

Af enkelte andre Afvigelser i dette Kjøn mærkes, at nogle faa Ord have et tilføiet j i Fleertallets Sideform, nemlig: Nes Nesiaa, Skjer Skjerjaa, Gyl Gyljaa, Kid Kiaa (for Kidjom). Det Ord Menneskje bøies i Eentallet, især i den bestemte Form, som et Hunkjønsord, men i Fleertal som Intetkjønsord. De Neutrer, som ende paa a i andre Dialekter, ende her paa e og ere regelmæssige. Et Par af dem ere overgaaede til Hunkjønsord, nemlig Aue (for Auga) og Øyre.

Gamle Former.

49. Det er forhen bemærket, at det gamle Sprog havde adskillige Former, som nu ikke mere ere i Brug. Dette er især Tilfældet i den ubestemte Form, hvor vi nu have kun een Kasus, medens det gamle Sprog havde fire, hvoraf rigtignok tildeels to eller tre vare ganske lige. Ved enkelte Ord sindes imidlertid endnu Levninger af saadanne gamle Former i det ubestemte

Forhold: Saaledes findes Spor af det gamle Dativ (Sideformen), som tilhørte Hankjøns- og Intetkjønsordene af den stærke Bøining, og som endte paa **i** eller **e**. Hertil høre Talemaaderne: mot Aare (af Aar), aa Haude, av Huse, av Lagje (Lag), aa Lofte. Ligesaa: aa Gaangje (af Gaang), aa Rame (af Ram ɔ: Lab eller Fod),i Makje (af Mak, modsat Omak), av Sumbre (Sumar). Hertil høre ogsaa en Deel Gaardsnavne, som: Sande, Straume, Ose, Dale, Velle (af Voll), og flere, som nemlig ere gamle Dativer og altsaa ikke faae nogen Forandring i Endelsen.

50. Endnu oftere findes Spor af Eieformene eller Genitiv, ei alene iSammensætning, hvorom forhen er talt (5 27), men ogsaa i adskillige Talemaader. De gamle Genitiver vare forskjellige, nemlig paa **-s**, **ar**, **a**, **u** (i den ubestemte Form), **ins** (sins), **nna** eller **anna** og flere (i den bestemte Form). Hertil svare enkelte nu brugelige Endelser, nemlig 1) paa **-s**, som Manns, Aars og flere, især efter det Ord „til", som nemlig fordum styrede Genitiv, f. Ex. til Dags, til Havs o. s. v. 2) paa **ar**, kun i et Par Sammensætninger: Festar-øl, Kostar-helde. 3) paa a: paa Kara Vis (af Kar, ɔ: Karl), ein Frida Mann (for Fridar), eit Snilda Folk (for Snildar). 4) paa **e**: Manne høgst (for Manna), eit Age Veir (for Aga); ei Ære Sak (for Æru, el. Æro), i Vinne Tide (for Vinnu). Oftere med „til", f. Ex. til Manne, til Hande. 5) paa **sens**: Dagsens, Aarsens. 6) paa **-anne**: til Maalanne, til Husanne, og nogle faa andre.

Anmærkning.

Ved at samle alle de Former, som findes adspredte i Sammensætningen og i enkelte Talemaader, kan man i nogle Tilfælde gjenfinde næsten alle de Bøiningsformer, som Navneordene havde i det gamle Sprog. Til et Exempel herpaa anføres her tre af de Ord, som havde den største Mængde af saadanne Former.

	Eental		Fleertal	
	Ubestemt.	Bestemt.	Ubestemt.	Bestemt.
Hankjøn:				
Overform	Mann	Mann'inn	Menn'e	Menn'inne.
Underform	Mann	Mann'inn	Menn'e	Menn'inne.
Sideform	Mann(e)	Mann'a	(Monnaa)	Monnaa.
Eieform	Manns	Mannsens	Mannes	„
Hunkjøn:				
Overform	Hand	Hand'a	Hend'e	Hend'inne.
Underform	Hand	Hand'a	Hend'e	Hend'inne.
Sideform	Hand	Hand'inne	Haandaa	Haandaa.
Eieform	Handa-	„	Hande	„
Intetkjøn:				
Overform	Aar	Aar'e	Aar	Aar'a.
underform	Aar	Aar'e	Aar	Aar'a.
Sideform	Aare	Aara	(Aaraa)	Aaraa.
Eieform	Aars	Aarsens	(Aare)	Aaranne.

2. Egenskabsord og Fællesord

a) Adjektiver.

51. Egenskabsordene eller Adjektiverne kunne med Hensyn til Bøiningen deles i tre Klasser, da nogle af dem have en egen Form for hvert Kjøn, nogle have kun en egen Form for Intetkjønnet, og nogle ere lige i alle Kjøn. Ved de forste Klasser gjøres desuden Forskjel paa Eental og Fleertal, samt den bestemte og ubestemte Form; derimod gives der ingen Sætningsformer eller Kasus, undtagen ved nogle faa Ord.

De korte eller eenstavede Ord udgjøre den vigtigste Klasse og følge den Regel, at der i begge de første Kjøn tillægges en Halvlyd eller et Uvæsentligt e (f. Ex. rik’e, for riker), hvorimod Intetkjønnet ender paa **t** (f. Ex. rikt). Fleertallet faaer Endelsen **e**, især i Hankjøn og Intetkjøn, da nemlig Hunkjøn tildeels faaer Endelsen **a**. I den bestemte Form bruges Endelsen **e** i alle Kjøn. F. Ex.

		Hankjøn.	Hunkjøn.	Intetkjøn.
ubestemt Form.	Eental:	stor’e	stor’e	stort
— —	Fleertal:	store	stora (e)	store
Bestemt Form.	Eental og Fleertal:	store	store	store.

52. En anden Klasse har tre forskjellige Kjønsformer, som rette sig efter Navneordenes Endelser i Overformen (inn, a, e). Denne Klasse bestaaer altsaa kun af de Ord, som ende paa **inn** (en), f. Ex. aapinn, dovinn, kjælinn, valinn, visinn o. s. v. (At de her skrives med dobbelt **n**, grunder sig derpaa, at Endelsen har den særegne Udtale af **nn**). Endelsen **inn** tilhører kun Hankjønnet, hvorimod Hunkjøn ender paa **a**, f. Ex. dova, vala; Intetkjøn paa **e** (for ed, id eller it), f. Ex. dove, vale; Fleertal paa **ne**, som: dovne, valne, og den bestemte Form ligeledes paa ne. Naar et gj eller kj staaer foran Endelsen, forandres dette i Fleertal til reent g og k; f. Ex. eigjinn (eiin), Fl. eigne; løgjinn (løiin), Fl. løgne; bogjinn, Fl. bogne; flokjinn, Fl. flokne.

53. Endelig er der en tredie Klasse af Egenskabsord, som ere lige i alle Kjøn, og som heller ikke faae nogen Forandring i de øvrige Former. Hertil høre de Ord som ende paa a og ande (el. andes); f. Ex. huga, moda, hjarta; farande, havande, gaangande. (Det Ord „frammande“ adskilles herfra, da det har i Intetkjønnet: frammandt). Til denne Klasse kan man ogsaa regne de Ord, som ende paa ett’e og leg’e, f. Ex. bakkette, steinette, rosette; ligesaa: maatelege, høvelege, reinslege; thi Endevokalen, som egentlig skulde være Halvlyd (eller uvæsentligt e), er i disse Ord gaaet over til et væsentligt e, som vedbliver i Intetkjønnet, saavelsom i de øvrige Former. Den sidste Endelse forkortes ofte til: le, (f. Ex. maatele’), dog bruges denne Forkortning ikke saa ofte her, som paa enkelte andre Steder.

54. Blandt Afvigelser i Bøiningen mærkes følgende. De Ord, som ende med Rodvokalen, faae dobbelt t i Intetkjøn, f. Ex. ny’e, nytt; fri’e, fritt. Ved disse Ord bortfalder ogsaa Halvlyden i enkelte Tilfælde, nemlig efter aa, o, æ og ø (5 12). Den gamle Regel, at Vokalen **a** forandres i Hunkjøn til **o** (aabent), findes her kun i et Par Ord, nemlig: all’e og gammall’e, i Hunkjøn oll’e og gomol; det første Ord har ogsaa Omlyden i Fleertallets Intetkjøn, f. Ex. olle try. (Omlyden i de Ord: kvar, og anninn, bliver senere omtalt). — I Intetkjønnet findes de sædvanlige Forandringer i Udtalen, f. Ex. vilt af vill’e, grant af grann’e; jamt for jamnt, halt for halvt, fjelt for fjelgt, myrt for myrkt, knaft for knappt, frikst for friskt.

Enkelte afvigende Ord ere: fair’e (ↄ: fager), i Intetkjøn fag’art, Fl. faire; litinn, i den bestemte Form: litle (udtalt næsten som lisje); gamall’e, i Fleertal: gamble. Det Ord: lagje (ↄ: beskikket, bestemt) er ligt i alle Kjøn; ligesaa det nyere Ord: bra (for brav).

55. Ligningsformerne have de sædvanlige Endelser, nemlig **are** iden høiere Grad (Komparativ) og **aste** i den høieste Grad (Superlativ), f. Ex. smal’e, smalare, smalaste. De ere lige i alle tre Kjøn og faae ingen Bøining. Disse Endelser ere dog ikke fælles for alle Egenskabsord, da der ere nogle, som kun faae Endelsen **re** og **st**; f. Ex. hog’e, hogre, høgst; ligesaa: mindre, minst; øvre, øvst og fl. Ogsaa her er Endelsen **st** ligedan i alle Kjøn, og der tillægges intet **e**, uden i Fleertallet og den bestemte Form. Nogle af disse Ord have Omlyd i Ligningsformerne; saaledes: ung’e, yngre, yngst; stor’e, større, støst (for størst). — De, som ende paa **inn**, beholde **n** i disse Former; f. Ex. dovinn, dovnare, dovnaste. De, som ikke have andre Boiningsformer (§ 53), faae heller ikke Ligningsformer; men i dette Tilfælde sættes det Ord „meir“ og „mest“ foran; f. Ex. meir moda, mest moda. Dog bruger man oftest Endelserne ved de Ord, som ende paa **leg’e**, f. Ex. maatelegaste, tenlegaste; og i dette Tilfælde kan Lyden af **g** ikke bortfalde.

Ved de Ord, som kun bruges i Ligningsformerne (saasom: eldre, mindre, meir, Verr’e; inste, nørste, attaste), er her intet særegent at mærke, undtagen at Ordet „betre“ (ↄ: bedre) hedder: beire (nogle Steder bere, med lukt e), og at Ordet „fieire“ har i Superlativ: frestalle, istedetfor flestalle eller det gammelnorske bestjr 3161:

57. Endelig maa det anmærkes, at der ved Egenskabsordene ligesaavel som ved Navneordene findes Spor af gamle Sætningsformer eller Kasus, som her ere indskrænkede til enkelte Ordføininger eller Talemaader. Den gamle Underform med Endelsen an (i HankjønneO forekommer i et Par Exempler, nemlig: „kome paa bærran Botn“ (ↄ: komme til den bare Bund, blive lens), „bere høgan Hest“ (ↄ: bære En paa Skuldrene, i Leg). — Langt oftere findes Spor af den gamle Sideform (Dativ) paa **u** (eller o) og **um**, hvilke begge Endelser her falde sammen i Endelsen **aa**. Endog Ved det foran opstillede Exempel „stor’e“ findes en saadan Form (storaa) i Ordsproget „Stort hove storaa“ (ↄ: det store passer til det store). Ligesaa ved det Ord ung’e: „D’æ maangt Ungaa olært“ (der er meget at lære for den unge). Ellers findes denne Form oftest ved Egenskabsord, som staae i Navneords Stilling (substantivisk) med et Forholdsord forved sig; saaledes: mæ godaa (med det gode), mæ ollaa godaa (med al Magelighed), mæ rettaa (med rette), i drygaa (i det drøie), ta nyaa (af nyt), ta ollaa obyttaa (af det hele, af den Uskiftede Slump). Sjeldnere i Forbindelse med Navneord, som: mæ godaa Hjartaa (med godt Hjerte, med Fornøielse), mæ haraa Haandaa (voldsomt, med Magt), heilaa Beinaa (med hele Been).

Eieform eller Genitiv med -s forekommer i et Par Talemaader: „dauds Manns Arv“ (ↄ: afdød Mands Gods), „mæ gods Manns Hjelp“ (med velvillige Menneskers Hjælp). Oftere findes Formen Es i Forbindelse med det Ord „til“ (te); saaledes: te fulles, te halves, te godes, te vondes, te rettes. Ligesaa: te nokes (til noget), te inkjes (til intet).

b) Pronomener.

57. De egentlige Fællesord (Pronomener) ere kun faa og have nogen Lighed med Navneordenn Med Hensyn til Bøiningen have de imidlertid et Fortrin for Navneordene, idet Underformen (Akkusativ) oftest er tydelig adskilt fra Overformen (Nominativ); derimod ere Underformen og Sideformen oftest lige. De saakaldte personlige Fællesord have følgende Former.

	Første Person.	Anden Person.		Tredie Person.		
Eental, Overf.	e	du	„	hann	ho	dæ (da)
Underform	me	tde	se	haanaa	hinne	dæ
Sideform	me	de	se	haanaa	hinne	di
Eieform	„	„	„	hass	hinna	(dess)
Fleert. Overf.	mid (me)	did (de)	„	dei	dei	dei
U. og S.	oss	dokke	se	dei	o.s.v.	o.s.v.
Eief.	„	dokka	„	deira		

Istedetfor de manglende Eieformer (Under me, de, se og oss) bruges Ordene: min, din, sin og vaar, hvorom nedenfor. Formerne mid og did (aabent i) bruges kun isøndre Søndmør; nordenfor hedder det me og de, og paa nogle Steder sættes Underformen „oss“ og „dokke“ istedetfor samme. Formerne af „hann“ og „ho“ blive meget ofte forkortede, især naar de følge efter et Ord, hvorpaa der lægges nogen Vægt, f. Ex. kjem’an (for kjem’e han), kjem’o (ho), mæ’naa (for: mæ haanaa, egentlig: med honom), fraa’nne (fraa hinne), Folkj’ass (Folkj’e hass). — Den gamle Form „da“ (ɔ: det) bruges kun i de sydvestligste Sogne. — Genitivet „dess“ bruges kun i nogle Talemaader, f. Ex. te dess (dertil).

Til denne Klasse høre ogsaa Spørgeordene „kveim“ og „kva“, hvilke ikke faa nogen Forandring. Istedetfor kveim siges paa nogle Steder: kvann og kvenn (som egentlig er rettere). Det tilbagevisende (relative) Ord: so (ɔ: som) faaer ingen Forandring.

58. De øvrige Ord, som henregnes til Pronomenerne, ere egentlig at ansee som et Slags Adjektiver, der tildeels have en særegen Bøining. Heraf mærkes først de saakaldte Eiendomsord (Possessiver): min, din, fin, vaar, — som træde i Stedet for Eieformen af de føromtalte Fællesord. Deres Former i denne Dialekt kan sees af følgende Exempel:

Eental.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Intetkjøn.	Fleertal. Alle Kjøn.
Over- og Underf.	minn	mi	mitt	mine.
Sideform	minaa	minaa	minaa	minaa.

Ligesaa	dinn, di,	ditt;	Fleert. dine.	Sideform	dinaa.
—	sinn, si,	sitt;	— sine.	—	sinaa.
—	vaar, vaar,	vaart,	— vaare.	—	vaaraa.

Det henvisende (demonstrative) Ord „hin“ har ganske den samme Bøining som de foranførte, altsaa: hinn, hi, hitt (aab. i); Fleertal: hine; Dativ i hvert Kjøn og Tal: hinaa. Ordet „den“ hedder denn (deinn) og faaer ingen Forandring. Ordet „denne“ hedder i Han- og Hunkjøn diune (lukt i), i Intetkjøn ditte (aab. i), Fleertal: disse; men naar Ordet betegner en Ting, som er længere borte, hedder det: dinna, ditta, dissa. I Eentallet forekommer ogsaa en Dativform: dissa, f. Ex. mæ dissa Stav’a (med den Stav der). Dog er denne Form sieldnere i denne ngn end i adskillige andre.

59. Blandt de Adjektiver, som man pleier at henføre til denne Klasse, under Navn af „ubestemte Pronomener“, findes nogle, som have en særegen Bøining. Hertil høre følgende:

Hankjøn,	Hunkjøn.	Intetkjøn.	Fleertal.	Sidefor m
kvar (hver)	kor (lukt o)	kvart	„	koraa
einkvann	eikor (aab. o)	eitkvart	(mangler)	
nokinn	noka	noke	nokre	nokraa
ingjinn	ingja	inkje	ingre	ingraa
annin	onnaa	anna	andre	auraa

Hunkjønsformen kor bruges kun i nogle faa Tilfælde; Dativet koraa er derimod meget brugeligt. — Formen „einkvann“ er egentlig en gammel Underform (ein-hvarn), og Ordet skulde rettere hedde einkvar; ogsaa Ordene „nokin“ og „annin“ skulde efter det gamle Sprog hedde nokor og annar (deraf Formerne nokre og andre); Formen „auraa“ er en Forvanskning af adro (eller odro). Disse Dativer bruges kun i endeel Talemaader, saasom i Forbindelse med „lik’e“ (nokraa likt, ingraa likt) og med „Stad“ (ɔ: Sted); saaledes: nokraa Stodaa (nogensteds), auraa Stodaa (andensteds). Lignende Dativer dannes af de Ord all’e og sum’e (ollaa Stodaa, sumaa Stodaa).

60. Af Talordene er det kun de tre første Tal, som her have forskjellige Kjønsformer, nemlig:

i Hankjøn:	einn;	Hunkjøn:	ei;	Intetkjøn:	eitt (ett)
—	tvo	—	tvo	—	tvau
—	tre	—	tre	—	try

Kjønsordet eller Artikelen, som sættes forved Navneordene, er ganske det samme som ovenanførte Talord: ein, ei, eit. Det bruges ogsaa i den bestemte Form (eine) og endog i Fleertal: eine (ɔ: nogle). I nordre Søndmør forekommer en særegen Dativform af tvo og tre, nemlig: tvo’maa, tre’maa (for tvom, trem). — Ved de øvrige Tal er intet synderligt at anmærke, uden at enkelte nyere Former, som ligne Skrift- eller Bysproget, vinde mere og mere Overvægt over de gamle; saaledes: tretten, fjurten o. s. v. hvor de gamle sige trettaa, fjurtaa (egentlig trettaan, fjugurtaan); ligesaa „trædeve“ som nu er mere brugeligt end tretti (hvilket er den rette Form), „sytti“ for sjautti, „hundrede“ istedetfor det gamle hundrad, som nu ikke længere høres.

3. Gjerningsordenes Bøining.

61. Gjerningsordene (eller Verberne), have, som før er sagt, en særegen Bøining igjennem de saakaldte Maader og Tider. De Maader, som her ville komme i Betragtning, ere den fortællende (Indikativ) og den bedende (Imperativ); hertil kommer Nævneformen (Infinitiv) og Middelformen (Supinum). De Tider, som høre hertil, ere Nutiden (Præsens) og den nærmeste Fortid (Imperfektum), da nemlig de andre Tider betegnes ved Tilføielse af et andet Gjerningsord, som da kaldes Hjælpeverbum Foruden disse Former have Verberne ogsaa et Eental og Fleertal, men den sidste Form kommer kun sjelden i Betragtning.

Efter den forskjellige Dannelse af Tidsformerne deler man Verberne i to Klasser eller Bøininger (Konjugationer), som man kalder den stærke og den svage. Til den stærke Bøining hører kun et lidet Antal af Verberne (her omtrent 140), men dette Tal indbefatter de vigtigste og nødvendigste Ord, og disse have saa mange indbyrdes Uligheder, at de kræve en mere nøiagtig Oversigt. Til den svage Bøining hører derimod den største Deel af Verberne, men

Formerne ere her saa faa og simple, at de kunne behandles iKorthed. Den tydeligste Forskjel imellem begge Klasser findes i Fortidsformen (Imperfektet), hvor de svage Verber have Endelsen de, te og a, men de stærke have ingen særegen Endelse.

a) Den stærke Bøining.

62. Gjerningsordene af den stærke Bøining have i Almindelighed følgende Kjendemærker. Rutidsformen (i Indikativet) ender med Uvæsentligt **e** (eller Halvlyd); Fortidsformen er en reen Eenstavelsesform og har en anden Vokal end den forrige; Middelformen ender paa **e** (for ed, eller it). Den sidste er at ansee som Intetkjønnet af Egenskabsformen (Participium), som her ender paa **inn** (en) og bøies ligedan som de Adjektiver, der have Formerne: inn, a, e (§ 52). Den mærkeligste Egenhed ved den stærke Bøining er, at Rodvokalen kan have to, tre eller fire Forandringer, f. Ex. bjøde, byd'e, baud, bode. Denne Forandring kaldes Aflyd og adskilles fra den føromtalte Omlyd, da Formerne her ikke staae i noget Afledningsforhold til hinanden, Uagtet der vel kan findes enkelte Tilfælde, hvori Aflyden ogsaa kan betragtes som Omlyd, f. Ex. byd'e, af bjøde.

Ordene i denne Bøining kunne deles i fem Slægter efter den forskjellige Vokal i Fortidsformen (a, ei, au, o, e). I enhver Slægt bliver der især tre Former at lægge Mærke til, nemlig Nutids- og Fortidsformen (af Indikativet) og den omtalte Middelform (altsaa: Præsens, Imperfektum og Supinum).

63. Den første Slægt bestaaer af de Ord, som have Rodvokalen **a** i Imperfektuun og hertil føie vi ogsaa nogle Ord, som have enten **aa** eller et aabent **o** istedetfor **a**. Denne Slægt har mange Afvigelser og er mere vanskelig end de følgende. Man deler den i to Afdelinger, den ene med sammensat Konsonant og den anden med eenlig Konsonant efter Rodvokalen. Den føtste Afdeling bestaaer af følgende Rækker:

1) med **e**-**a**-**o**, for Ex. brest'e, brast, broste (Præsens, Imperfekt og Supinum). Hertil høre Ordene: brenne, breste, dette (ɔ: falde), felle, gjelde (galdt, golde), gleppe, gnelle, knette, renne, reste (ɔ: feile), skvette, sleppe, smelle, smette, sprette, svelte, svelte, velte, verte. Ligesaa: kveppe, rekke og sekke, — der dog oftere have **o** i Imperfekturm

2) med **i**-**a**-**u**, som: finn'e, fann, funne. Hertil høre: drikke, finne, spinne, vinne; binde, vinde, stinge. De tre sidste Ord have i Imperfektum: batt, vatt, stakk (ligesom i det gamle Sprog) og i Imperativ: bitt, vitt, stikk (Fleertal: binde, vinde, stinge).

3) med **aa** i Imperfektunn Hertil hører: springe (spring'e, spraang, sprungje), - syngie (syng'e-saang, sungje), ligesaa klyngie og slyngje. Lyden aa kan her betragtes enten som o eller som Overgang fra a.

Naar Roden ender med **g** eller **k**, faaer Supinum altid **gj** og **kj**. Naar Infinitiv har et **j** foran (Indikativ). Imperativ dannes af Infinitivets Form, saaledes at Endevokalen bortfalder; ligesaa bortfalder det foranstaaende j, f. Ex. af syngje bliver syng! (men i Fleertal: syngje).

64. Til den anden Afdeling af denne Slægt høre følgende Rækker:

1) med **e-a-o** (aabent), som: ber'e, bar, bore. Hertil høre følgende Ord: bere, skjere, vere, stele; ligesaa: dreve, lese, leke, reke, — da ogsaa disse Ord her have o i Supinum (altsaa drope, lose, lokje, rokje). De to sidste Ord have tildeels ogsaa o i Imperfektum (lok, rok).

Ordet „vere“ er afvigende og har Formerne: æ(r), va(r), vore; men naar det betyder at forblive, har det i Præsens: ver’e.

2) med **i-a-o** (eller i, aabent). Hertil høre kun de Ord: gite, sitje, bie (for bidje, ɔ: bede) og give. Deres Former ere: git’e, gat, gotes sit’e, sat, sote; bid’e, bad, bide (aab. i); giv’e, gav, give (forkortet: gji, ga, gji).

3) med **aa** i Imperfektum. Hertil høre kun tre Ord, nemlig: æte (æt’e, aat, æte); ligg (ligg’e, laag, legje eller leie); sjaa (ser, saag, sett). Ved denne Afdeling forekommer en særegen Fleertalsform i Imperfektum, idet Vokalen gaaer over til aabent u. Saaledes: dei bure (bar), skure, vure, stule; luse (las), gute, sute, bude, guve. Disse Former bruges dog kun i de inderste Dalebygder og kun af gamle Folk. I det gamle Sprog have disse Former Vokalen aa, f. Ex. baaru (bar); hvorimod Fleertallet i første Afdeling har u, f. Ex. brustu (brast).

65. Til denne Slægt kan man ogsaa henføre en liden Række af Verber, som her have **o** (aabent) i Impersektum, men forøvrigt ligne de forrige; f. Ex. skjelv’e, skolv, skolve. De ere følgende: klekke, kverve, skjelve, skrelle, snerke, stekke, vekse, verpe; — foruden de føromtalte: kveppe, rekke, sekke, leke, reke. — Hertil høre ogsaa Ordene: kome og sove, hvis Former ere: kjem’e (el. kjøm’e), kom, kome (oftere kjime og kjyme, med aabent i og y); søv’e, sov, sove. I det gamle Sprog have de Formerne: *kemr, kvam, komit*; *sefr, svaf, sofit*.

I de her anførte Ord skulde Impersektum egentlig have a, f. Ex. kvarv, skalv o. s. v. Derimod er der et Par andre Ord, som neppe høre hertil, men dog vanskelig kunne henføres til nogen anden Slægt, nemlig: tyggje (tygg’e, togg, toggje) og nyggje (nygg’e, nogg, noggje). De kunne nærmest sammenstilles med det foranførte syngje og slyngje.

66. Den anden Slægt bestaaer af Verber, som have **ei** til Rodvokal i Imperfektum. Formerne af disse Ord ere meget lige og regelrette. De have tre Vokaler, nemlig **i** (lukt) i Præsens ligesom i Infinitiv, **ei** i Imperfektum, og det aabne **i** i Supinum; f. Ex. driv’e, dreiv, drive (dreve). Hertil høre: bide (ɔ: være), bite, blive (ɔ: omkomme), drive, gine (ɔ: gabe), grine, gripe, klive, knipe, kvine, lide, lite, nite (ɔ: stikke), ride, rine (ɔ: skrige), rise, rive, sige (ɔ: synke), skine, skride, skrike, skrive, slite, stige, svide, svive, trive; med flere som ere af mindre Vigtighed.

67. Den tredie Slægt bestaaer af de Verber, som have **au** i Fortidsformen. Ogsaa disse Ord ere meget regelrette og frie for Afvigelser i Formerne. De have fire Vokaler, nemlig: **jø** (sjeldnere y og u) iInfinitiv, **y** i Præsens, **au** i Imperfektum, og **o** (aabent) i Supinum; f. Ex. brjøte, bryt’e, braut, brote. Hertil høre følgende Ord: bjøde, brjøte, drjøpe, fjøke, fljøge, fljøte, frjøse, gyse (ɔ: strømme), krjøpe, ljøte, (ɔ: maa), lyge, njøse, njøte, rjøke, rjøte, sjøde, skjøte, smjøge, strjøke, sue (syg’e, saug), supe, rjøte, trjøte.

Fleertal af Imperfektum skulde her have u (aabent), f. Ex. brute; men det er saa godt som aldeles ubrugeligt.

68. Den fjerde Slægt har **o** (lukt) i Fortidsformen3 men de øvrige Former ere noget forskjellige. Den største Række af de hertil hørende Ord har fire Vokaler, nemlig **a** i Infinitiv, **æ** i Præsens, **o** i Imperfektum, og aabent **i** i Supinum; f. Ex. male, mæl’e, mol, mile. Hertil høres Ordene: ale, fare, gale, grave, male, skave, vade, staa (egentlig stande), take, skake. Supinum hedder altsaa her: ile (ele), fire, gjile o. s. v. Ordet „fare“ har i Præsens fær (uden

Halvlyd); Ordet „staa“ har Formerne: stend’e, sto, stide (forkortet: stæ, sto, stee). Istedetfor take, tæk’e, tok — siges ogsaa: ta, tæ, to, men i Supinunn tikje.

Afvigende Rækker ere: 1) med **e** i Supinum: drage (dræg’e, drog, dregje eller dreie), slaa (slær, slo, sleie), vege (veg’e, vog, veie, eller ogsaa) vogje). 2) med **o** (aabent) i Supinum: veve (vev’e, vov, vove), sverje (svær, svor, svore). 3) Uregelmæssige: lægje (lær, log, lætt), døy (døyr, do, daatt), gjøy (gjøyr, go, gjøytt); ljøp, lype). Istedetfor „lær“ hedder det paa nogle Steder: læg’e. Formerne „do“ og „go“ ere nu meget sieldne, og istedetfor „do“ bruges oftere „dauda“, som ellers hører til et andet Ord.

69. Den femte og sidste Slægt bestaaer af nogle faa Ord, som have **e** (lukt) i Imperfektum. De have fire Vokaler, men ere ellers noget forskjellige, saa at de bedst kunne anføres med samtlige Former. De ere følgende:

Imperfektum,

Infinitiv.	Præsens.	Supinum.	
blaase	blæs’e	bles (blees)	blise (aab. i)
graate	græt’e	gret (Fl. grete)	grite
laate	læt’e	let (Fl. lete)	lite (lete)
late (la)	læt’e (læ)	let	lite
halde	held’e	heldt (Fl. hilde)	hilde
haange	heng’e	hekk	hingje
gaange (gaa)	gjeng’e (gjæ)	gjekk (Fl.gjinge)	gjingje (gjee)
faa	fæ	fekk	faatt.

70. Ved Ordene af den stærke Bøining i det Hele kan følgende anmærkes. Fleertallet i Præsens bruges ofte, dog ikke almindeligt, og det har da den samme Form som Infinitin f. Ex. dei sjaa (ser), bjøde (byd’e), (fare fær), gaa (gjeng’e). Fleertal af Imperfektum er sjeldnere; det ender paa **e** og har forskjellig Rodvokal, som forhen er anmærket. Imperativet dannes af Infinitivets Form, saaledes at **e** bortfalder i Eental, men indtræder atter i Fleertal; f. Ex. bjød, Fl. bjødel tak, Fl. take! Afvigende Imperativer ere: bitt (binde), vitt (vinde), statt (af stande, el. staa), haldt (halde), gakk (gaange); Fleertal er her altid ligt Infinitiv. - Enkelte andre Egenheder ere forhen omtalte (5 63).

Ved de Verber, som faae Endelsen **-st**, kan mærkes, at Insinitiv faaer Formen **-ast**, Præsens og Imperfektum kun **-st**, men Supinum **-est** eller **-ist**; f. Ex. berast (berst, barst, borest), takas (tækst, tokst, tikjist), alast (ælst, olst, ilist), laupast (løypst, ljøpst, lypest), trivast (trivst, treivst, trivist).

b) Den svage Bøining.

71. Gjerningsordene af den svage Bøining adskille sig fra de forrige derved, at Fortidsformen (Imperf.) her faaer en egen Endelse, nemlig paa **de**, **te** eller **a** (for ade), og Middelformen (Supinum) faaer Endelsen **t** eller **a** (for ad eller at). Aflyd findes kun i faa Ord.

Nutidsformen (Præsens) er tre Slags; den ender enten med en Konsonant og tildeels med Halvlyd, eller med **e**, eller med **a**. Efter denne Forskjel kunne Verberne i denne Bøining deles i tre Slægter. Den første Slægt er den mindste, men ogsaa den vanskeligste, da den har nogen

Lighed med Ordene i den stærke Bøining og saaledes danner et Mellemled imellem de to Bøiningsmaader. De to andre Slægter ere meget store, men ogsaa meget simple og regelrette.

72. Den første Slægt indbefatter saaledes de Ord, som ikke have nogen væsentlig Endevokal i Præsens. Disse Ord dele sig i fiere Rækker. I den største Række ender Præsens med Halvlyden eller det Uvæsentlige **e**; Imperfektum ender med **de** eller **te**, og Supinum med **t**. Infinitiv har oftest et **j** foran Endelsen. Nogle Ord have Aflyd, dog ikke mere end to Vokaler, oftest **e** og **a**; f. Ex. telje, tel'e, talde, talt. (Imperativ tel, Fl. telje). Hertil høre: krevje, kvetje, ledje, leggje (Imp. lade), lemje, lepje, semje (Pr. sæn1'e), tedje, telje, temje (Pr. tæm'e), tenje, velje, venje; verje (vær, vare) og berje (bær, bare). Ligesaa: kreke, mæte, fornæme (uden j). En anden Aflyd nemlig **y** og **u** findes her kun i et Par Ord, nemlig: smyrje (smyr'e, smure), og spyrje (spyr'e, spure), ved hvilke Lyden **d** i Imperfektum bortfalder, ligesom ved berje og verje.

De Ord, som ikke have Aflyd, men forøvrigt samme Former som de foranførte, udgjør i denne Dialekt et langt større Antal. Hertil høre følgende med e: gledje, selje, setje, trenge. Med y: dylje, dynje, flysje, grypje, kylje, mydje, rydje, rynje, ryste, skylle, stydje, stynje symie trysje; ligesaa: byggje, bykse, drysje og siere.

Til denne Række lægges her ogsaa de Ord: svelje, fylje, sytje, og vyrje, hvilke egentlig skulde høre til den anden Slægt og hedde: svelgje, fylgje, syrgje, vyrde. De have her iPræsens: svel'e, fyl'e, syr'e, vyr'e. Det første har ogsaa Aflyd, altsaa svel'e, svalde, svalt.

73. Nogle Ord have en reen Eenstavelsesform (uden Halvlyd) i Præsens, og adskille sig fra de andre ved særegen Aflyd og særegne Former i Supinum. De ere følgende:

kunne.	Præs.	kann.	Imperf.	kunna.	Supin.	kunna.
skule (sku).	—	skal (ska).	—	skulde (sku).	—	skula, el. skulda.
turve.	—	tar (f. tarv).	—	turte.	—	turt.
vite (aab. i).	—	veit.	—	visste.	—	vist (ogs. vita).
vilje.	—	vil (vi).	—	vilde (lukt i).	—	vilda (ogs. vilja).
(maa).	—	maa.	—	maatte.	—	maatta.

Hertil kunde føies: eige (eig'e, aatte, aatt).

74. Til denne Slægt maa man ogsaa henføre de Verber, som ende med Rodvokalen. De have den Egenhed, at Præsens ender med **r**, Imperfektum med **dde**, og Supinum med **tt**; f. Ex. bu, bur, budde, butt; saa, saar, saadde, saatt. Flere Exempler ere: bry, fli, haa, kry, naa, skje, sky, spaa, sy, tru. (Undtag: sjaa, slaa, faa, som høre til første Bøining). — Tre af disse Ord have Omlyd i Præsens, nemlig: gro (grør, grodde), ro (rør, rodde) og snur (snyr, snudde). Det kan her anmærkes, at ogsaa et Par Verber af en anden Art have en saadan Omlyd, nemlig: ause (øys'e, auste) og hogge (høgg'e, hogde).

1 75. Den anden Slægt af den svage Bøining har det Mærke, at Præsens ender paa et e, som er en Væsentlig Vokal og ikke Halvlyd, hvilket kjendes paa Betoningen af den foregaaende Stavelse. Imperfektum ender med **de** og **te**, Supinum med **t**. For Ex. høve (Inf.), høve, høvde, høvt; lyse (Inf.), lyse, lyste, lyst. Forskjellen imellem Endelsen **de** og **te** er uvæsentlig og beroer kun paa Vellyden, da nemlig „de“ tilføies efter g, d, v og m, men „te“ tilføies efter k, t, p og s; oftest ogsaa efter r, l og n; f. Ex. pløgje pløgde, leide leidde, live livde, gjøyme

gjøymde; søkje søkte, møte møtte, tape tapte, løyse løyste; styre styrte, kvile kvilte, syne synte.

Hertil hører en stor Mængde Verber, hvoriblandt de flest af dem, som have æ, ø, øy eller y til Rodvokal. De, som ende med **gje** og **kje**, faae reent **g** og **k**, saasnart den følgende Vokal bortfalder, f. Ex. hengje, Imperativ heng, og Imperf. hengde. Naar Roden ender med **d** eller **t** med en anden Medlyd foran, da bliver Imperfektum ganske ligt Præsens, f. Ex. hende, feste, frette; i Imperf. hende o. s. v. Naar Rodens Konsonanter vanskelig kunne forbindes med **d** eller **t** i Endelsen, bortfalder gjerne den sidste af dem, f. Ex. merkje, merte; hjelpe, hjelte.

76. Til denne Slægt høre ogsaa nogle Ord, som have Aflyd. De vigtigste af dem have ogsaa andre Egenheder og kunne derfor her opføres med fulde Former:

Insinitiv.	Præsens.	Imperfektum.	Supinum.	Imperativ.
have (ha)	heve (he)	hade (ha)	havt	hav (ha).
segje (seie)	seie	sade (sa)	sagt	seg.
tegje (teie)	teie	tagde	tagt	ti (s. tigje).
vekkje	vekkje	vakte (kort)	vakt	vekk.
gjere (aab. e)	gjere	gjore	gjort	gjer.
høyre	høyre	haure	haurt	høyr.

De andre Ord, som høre hertil, ere: flekkje, rekkje, strekkje, tekkje, ogsaa knekkje, hvilke bøies som vekkje. Ligesaa: kjøyre, der bøies ligesom høyre, altsaa Imperf. kjaure.

77. Den tredie og sidste Slægt har i Præfens **-a**; ligeledes ender Imperfektum paa **a** (for ade), og Supinum paa **a** (for ad eller at); f. Ex. kaste, i Præs., Imperf. og Supinum: kasta. Derimod ender Imperativet paa **e** (kaste!); ligesaa ender Fleertallet af Præsens paa **e**, i Lighed med Infinitivet. Hertil hører et saa stort Antal af Ord, at denne Slægt alene er større end alle de øvrige tilsammen.

Som Exempler kan anføres: fate, hate, blade, ape, huse, rote, takke, lokke, halle, rulle, agte, laste, orke, turke, flotne, losne, vakne, rekne o. s. v.

78. Under denne Slægt findes dog en stor afvigende Række, da nemlig mange Ord her faae Endelsen **de** eller **te** i Imperfektum, og **t** i Supinum, medens de andre Former ere lige de ovenanførte. Dette skeer især med de Ord, som have en eenlig Konsonant foran Endelsen, saasom: bruke, (bruka, brukte, brukt), koke, leike, smake, jage, lette, bide, rope, love, svare, tvile, tene, meine, o. s. v.

79. Ved den svage Bøining i det Hele kan følgende mærkes. Fleertal af Præsens er ogsaa her ligt Infinitiv, f. Ex. dei velje (Vel’e), turve (tar), spaa (spaar), have (heve), kalle (kalla). Fleertal af Imperfektum er altid ligt Eental. Imperativ dannes i de to første Slægter ved Forkortning af Infinitiv, undtagen i Fleertal; men i den tredie Slægt ender det paa **e**. Forsaavidt en Ønskeform (Optativ) forekommer, er den altid lig Infinitiv. — De Verber, som have Endelsen st, ere forskjellige i de forskjellige Slægter, som kan sees af følgende Exempler:

I første Slægt: venjast, venst, vandest, vanst.

I anden Slægt: synest, synest, syntest, synst.

I tredie Slægt: lagast, lagast, lagast, lagast.

80. De vigtigste Hjælpeverber ere forhen anførte, nemlig: have, Vere, verte, skule. Hertil kan føies: vilje, kunne, maa, tore, ljøte. Med have og vere dannes de fjernere Fortider (Perfektum og Plusqvamperfektum), f. Ex. heve gjort, hade gjort. Med skule og vilje dannes Fremtiden (Futurum), f. Ex. skal gjere. Med verte dannes den lidende Form eller Passiv; f. Ex. verte gjort. Den sluttende eller betingende Maade (Konjunktiv) betegnes ved: maatte, kunne, skule og have; f. Ex. skulde dæ vere; hade dæ vore gjort o. s. v.

IV. Ordføining.

81. Om Ordenes Sammenføining og indbyrdes Forhold i Talen kunde vel være meget at sige, men for Kortheds Skyld ville vi her kun betragte Forholdet imellem Navneordenes Former, især Underformen (Akkusativ) og Sideformen (Dativ), da Brugen af den sidste Form er bestemt ved visse Regler, som vel ikke altid, men dog oftest, ere overeensstemmende med Reglerne i det gamle Sprog.

Ved de Verber, som tage et Underled eller Objekt til sig sættes dette Led sædvanlig i Underformen. Imidlertid er der dog nogle Verber, som kræve Sideformen (eller som det hedder: styre Dativ), og hvorved Objektet altsaa maa betragtes som Sideled, ikke som egentligt Underled. Hertil høre de Ord, som betyde at passe, nytte, hjælpe, forslaae, eller det modsatte; altsaa: høve, søme, nytte, rene, klekke, vante, skorte, o. fl.; ligesaa: hjelpe, fylgje, lyde, likjest. F. Ex. Klæda høve Mann’a. (Ikke „Mann’in“, som er Underform). Dei hjelpe Granna. (Underform Grannin). Han likjest Far’a (ɔ: Faderen). Undertiden bruges Ordene verte og hende ogsaa med Sideform; f. Ex. Kva so vart Mann’a (hvad var det som hændte Manden).

82. Nogle Verber styre begge Former, saaledes at den Ting, som man gjør eller virker paa, sættes i Underform, men den, som man gjør det for, sættes i Sideform. Hertil høre de Ord, som betyde at gjøre noget for En, at overlade eller tilstaae En noget (eller modsat: at negte En noget), og ligeledes at sige eller vise En noget; altsaa saadanne Ord som: gjere, give, sende, fli, laane, love, Unne, mysunne, negte; segje (seie), fortelje, svare, syne, lære. F. Ex. Dæ gjere Mann’a meste Skadin, ɔ: dette gjør Manden den største Skade. (Ordet Mann’a er Sideform, Skadin er Underform). Dei sende Far’a Brev’e. (Far’a er Sideform, men Brev’e er Underform). Ho lærte Bonnaa dei Vers’a. (Her er „Bonnaa" Sideform og „Vers’a“ Underform, begge i Fleertal).

83. Blandt de andre Ord, som kræve Sideformen, mærkes Egenskabsordene: lik’e, skyld’e og tædd’e. F. Ex. Han æ lik’e baa’ Far’a aa Mor’inne. Følgeordene (Adverbierne) nær og unda kræve ogsaa denne Form; f. Ex. nær Landa; Unda Fjella. Det samme er her ogsaa Tilfældet med de andre Ord, som ere afledede paa samme Maade som Unda (istedetfor undan), nemlig: burta, heima, framma, aava, nida (aab. i), inna, naara (for nordan), synna (for sunnan). F. Ex. burta Landa (ɔ: fra Landet paa den anden Side); heima Gar’a (ɔ: fra Gaarden her udenfor); ligesaa: aava Dal’a, inna Bygdaa (Fleertal), naara Øyaa o. s. v.

84. Adskillelsen af de to her omtalte Former kommer dog mest i Betragtning ved Forholdsordene (Præpositionerne). Kun faa af disse Ord kræve Underformen alene, og nogle kræve derimod-Sideformen alene, og nogle styre deels den ene og deels den anden Form.

De, som kun styre Underformen, ere: **um** (og kring um), **igjønaa**, **oframt**. F. Ex. Ut um Holm'in. Igjønaa Skogj'in.

De, som kun styre Sideformen, ere: **aat**, **fraa**, **av** (oftere: a, ut-a, 'ta), **or** (som her hedder dels: o, ut-o, 'to; deels' u, ut-u, 'ta), **imot**, **imyllaa**. F. Ex. Aat Holm'a. Ut-a Holm'a. Ut o Skogj'a (ud af Skoven). Utta o Hava (ind fra Havet). mellaa Husaa (imellem Husene). De Ord til (te) og itte (ɔ: efter) kræve ogsaa sædvanlig Sideformen. Ordet „til" styrede Genitiv i det gamle Sprog, og heraf sindes mange Levninger; f. Ex. til Aars, te Dals o. s. v.

85. De Forholdsord, som kræve deels den ene og deels den anden af disse Former, ere følgende: **i** (ut-i, 'ti), **aa** (upp-aa, 'paa), **unde**, **yve**, **fyre**, **itte**, **mæ** og **vid** (aab. i). S Ved de fem forste (nemlig i, aa, unde, yve, fyre) findes det Forhold, at de, kræve Underformen, naar de betegne en Henvendelse eller Bevægelse til Stedet, men Sideformen, naar de betegne en Forbliven paa Stedet. F. Ex. Dei gjekk inn i Baatin; men derimod: Dei sat inn'i Baat'a. Han va Upp-aa Holm'in, ɔ: han gik op paa Holmen, nemlig som snarest. Derimod: Han va upp-aa Holm'a, ɔ: han opholdt sig paa Holmen, nemlig i nogen Tid. Ligesaa: Han tok dæ Upp Unde Hand'a (som er underform, da Hand er et Hunkjønsord), og derimod: Han bar dæ Upp-unde Hand'inne (Sideform). — Dette samme Forhold findes ogsaa i Gammel Norsk og i andre Sprog, forsaavidt de have en egen Dativsform.

Ordet „itte" kræver oftest Sideform, f. Ex. itte Smala; itte Aldr'a. Kun naar det betegner Tiden efterat noget er forbi, kræver det Underformen, f. Ex. itte Preikaa (efter Prædiken). — Ordet „mæ" (med) kræver Sideformen i de fieste Tilfælde, s. Ex. mæ Baat'a, mæ Hand'inne, ut mæ Sjø'naa o. s. v. Derimod styrer det Underformen, naar det betyder: ved, nærved; f. Ex. nid mæ Sjø'in (Sjø'nn); Upp mæ Gar'in. Ligesaa naar det betyder: om, eller paa en vis Tid, f. Ex. mæ Sumarin, mæ Helgj'a o. s. v. Ordet vid forbigaaes, da det kun sjelden bruges som Forholdsord.